

BÜLLETÄÄN

K. K. K.

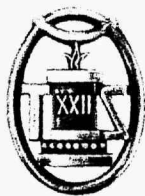
EESTI ÕPETAJATE KESKÜHINGU
HÄÄLEKANDJA

Eesti Õpetajate Keskuhingu
häälekandja

BÜLLETÄÄN

Nr. 25

Bulletin of the Estonian Teachers Association in exile

Stokholm 1977

SISUKORD

1. Eesti rahvusliku kasvatuse ideoloogiast ja sihiasetusest – H. Rajamaa	3
2. Eesti kooli õpikutest – Ed. Kärner	9
3. Õpperaamatute kirjastamisest – Joh. Ungerson	10
4. Eesti rahvuslik kasvatus Austraalias – Helga Lomp	13
5. Meie püsimise alused – Gaston O. Randvee	17
6. Eesti Täienduskool Kölnis – Luule Küngas	21
7. Eesti keel Rootsi koolis – Aleksander Rentik	24
8. Eesti keele õpetamisest Inglismaal – Enn Saluveer	28
9. Mõtteid kakskeelsusest – Felix Oinas	30
10. Eesti raamat ja eesti noor – Herman Rajamaa	32
11. Õpetajate edasiharimine – Paul Laan	40
12. Märkmeid rahvusliku kasvatuse tööväljalt – H. Rajamaa	42
13. Üleskutse seminaristidele üle kogu maailma – Leida Rosenthal	44
14. Tegevusväljalt – Eesti õpetajate 2. ülemaailmne konverents	45
15. Kirjakausta lehekülgedelt.	48

"Bülletäni" toimetus: Herman Rajamaa (*ansvarig utgivare*), Udo Juuno, Henno Kirikmäe, Paul Laan, Hilda Marand ja Gaston O. Randvee

Eesti Õpetajate Keskühingu ja "Bülletäni" toimetuse ja talituse aadress:

Estniska Skolan
Svartmangatan 20–22
S–111 29 Stockholm 2
S w e d e n

EESTI RAHVUSLIKU KASVATUSE IDEOLOOGIAST JA SIHIASETUSEST

Täna sel teisel ülemaailmsel eesti õpetajate konverentsil on vahest omal kohal pilku heita meie rahvusliku kasvatuse muutunud ideoloogiale ja sihiasetusele.

Kui me siin võõrsil üle 30 aasta eest alustasime eesti rahvusliku õpetus- ja kasvatustööga, siis oli selle ideoloogia ja sihiasetuski rajatud ainuüksi meie võõrsile sattunud rahva kodumaale tagasipöördumisele, mille peatset teostumist oodati suurima huviga. Võõrsil viibimise suhtuti siis surmkindlalt kui ajutisse nähtusse. See seisukoht oligi tookord peamiseks motiiviks, mis virgutas ja tiivustas meie rahvast väsimatuile pingutustele eesti rahvusliku kasvatuse teostamisel kodudes ja eesti koolides (täienduskoolides). Siis ei küsitud vaevast ega rahakulust.

Nüüd oleme juba üle 30 aasta siin võõrsil viibinud. Nende möödunud aastate jooksul on ajad muutunud. „Ajad muutuvad ja me muutume ühes nendega”, tavatsesid vanasti roomlased öelda. Meiegi oleme muutunud ühes aastatega. Kodumaale peatse tagasipöördumise mõtte nurjumine valmistas meie rahvale ränga pettumuse ja paljud on juba sellest mõttest üldse loobunud. Selletõttu seisatakse nagu tundmatul teelahkmel, millel puuduvad teenäitajad. Vahepeal on võõrsil üles kasvanud või kasvamas uued põlvkonnad, kes kas otsivad identsust eesti rahvusega või on selle koguni kaotanud. Veel kümmekond aastat tagasi ei olnud kuulda küsimust: milleks me ikka edasi õpetame oma lastele eesti keelt? Nüüd on allakirjutanu korduvalt kuulnud seda küsimust mitmel maal ja mandril. Selgituseks sellele küsimusele on mitmes teisesendis väidetud: „Tõenäoliselt ei lähe meie lapsed iialgi Eestisse elama, ka mitte siis, kui Eesti kord vabaneb võõra võimu alt.” Seda on eriti väitnud need lapsevanemad, kes on segaabielus. Nende ridade lugejad on kindlasti isegi kuulnud seesuguseid mõttekäike mitmes teisesendis eriti meie lastevanemate nooremalt põlvkonnalt.

Eespool esitatud mõttekäigud vihjavad sellele, et meie rahvusliku kasvatuse senine ideoloogia ja sihiasetus on hakanud oma pinda kaotama. Eesti keele oskuse – laiemas ulatuses: eestluse – säilitamiseks väljaspool oma kodumaad ei nähta enam mingit mõtet ega eesmärki. Eestlastesse võõrsil vaadatakse – ka oma rahvuskaslaste poolt! – kui oma rahvusele peatselt kaotsiminevaile. „Õiged eestlased on ainult kodumaal!” on mulle eriti USA-s kinnitatud.

Siin on tegemist nüüd juba aeguma hakkava vaatega, mille järele inimese rahvust määravaiks tegureiks on tema riikkondsus ja asukoht, paiknemine. Kui

keegi asus oma rahva keskelt elama mujale mõne teise rahva keskele, siis peeti nagu endastmõistetavaks, et ta ka sulas selle rahva sekka, võttes üle selle rahva keele, kombed, eluviisid jne. Vähemusrahvused ei ole olnud paljudes maades kuigi heas lugupidamises. Vastupidi: minevikust ja olevikustki teame rohkesti halbu näiteid selle kohta, kuidas tagakiusamistega ja mitmesuguste muude survevahenditega on taotletud vähemusrahvuste sulatamist riiki valitsevasse rahvasse. Eesti oli sellel alal eeskuju andvaks erandiks. Oma tookordsete võimaluste piirides Eesti riik kõigiti soodustas oma vähemusrahvuste säilimist.

Nüüd on hakanud vaated ja seisukohad vähemusrahvuste kohta muutuma. Nüüd kirjutatakse ja kõneldakse vähemusrahvuste ehk etniliste gruppide – Rootsis: sisserännanute – säilitamisest, eriti siin Rootsis ja teadaolevalt ka Saksamaal, USA-s, Kanadas ja koguni Austraaliaski. Veel 30 aastat tagasi ei võidud paljudes riikides riigivõimu poolt vähemusrahvuste säilitamise katsetest või koguni majanduslikust toetamisest undki näha. Me tegime seda ise omal algatusel, jõul ja kulul. Tänu sellele me suutsime siis selle raske aja üle elada. Me olime siis – meile suureks õnneks! – rahvuslikult palju tugevamad, nagu nägime eespool. Kui veel mitte kõikjal ei ole jõutud meie rahvusliku kasvatuse teostamise majandusliku toetamiseni – tendentse on märgata –, siis oleme jõudnud vähemasti meile soodsamasse õhkkonda. Seegi on rõõmustav ja meile uut jõudu ja indu andev.

Teelahkmel.

Eespool oli juba vihjatud teelahkmele, kuhu me oleme nüüd oma pika võõrsil viibimise ja võitlemise järele jõudnud ja kus meil tuleb seisatada kahe küsimusega huultel: kes me oleme ja missugune on nüüd õige tee, mida mööda meil tuleb edasi astuda?

Kes me oleme? Nagu me juba eespool nägime, ei määra meie rahvust mitte uus riikkondsus, mille me oleme eri riikides saanud, ega meie uus asukoht, kuhu me oleme sattunud, vaid meie päritolu, mis meie kaudu edasi kandub ka meie lastele, segaabeludes pooles ulatuses. Meie päritolu näitajaks, faktiliseks säilitajaks ja edasikandjaks – ka segaabeludes – on meie eesti keel. Oma päritolu ja eesti keele kaudu me kuulume edasi eesti rahvasse, ükskõik kus maal või maailmajaos me paikneme või missugusesse riikkondsusse (kodakondsusse) me kuulume. Mitmes riigis kehtib küll veel praegugi seadus, mille järele riikkondsus ja rahvus on identsed mõisted, kuid ometi seegi ei saa takistada meid eestlasteks edasijäämist. Eestlasena võõra rahva keskel elamine ja olemine ei takista ka meie täielikku lojaalsust oma uute asukohamaade ja nende seaduste vastu.

Eespool oli lühidalt viidatud meie rahvusliku kasvatuse kunagisele ideoloogiale ja sihiasetusele meie pagulaspõlve algusajastul. Tookord oli meie rahvuslik kasvatus rajatud lühemale perspektiivile – kodumaale peatsele tagasipöördumisele. Nüüd oleme jõudnud teelahkmele, kus peame mõtlema hoopis pikemale perspektiivile, ja seda kahes mõttes. Esiteks peame valmis olema, et meie kodu-

maa vabanemine võõrast okupatsioonist võib olla veel kaugel mägede taga. Teiseks peame arvestama tõsiasi, et suur osa neid, kes on eesti päritolu, eriti segaabielludest, ei lähe Eestisse elama; vähemasti mitte kohe pärast selle vabanemist. Põhjusi mitteminekuks on palju ja nende arv ja ulatus kasvab ühes aastatega, kuid nende juures lähem peatumine siinkohal ei ole praegu aktuaalne. See on realiteet, mille esiletoomine arvatavasti ei meeldi paljudele, eriti meie vanemast põlvkonnast. Kuid see on realiteet, mille ees kord seistakse ja selletõttu me peame sellele juba nüüd mõtlema ja oma rahvusliku kasvatuse ideoloogia ja sihiastuse vastavalt ümber kujundama ja teisele alusele rajama.

Oma kodumaalt väljarännanuile – nagu eespool juba viitasime – ei vaadatud meil enne ja isegi ka pärast iseseisvuse saavutamist kuigi hea pilguga, välja arvatud vahest tsaari ajal Venemaale siirdunuile. Alles meie iseseisvuse teisel poolel muutusid vaated ja ka mõisted: *Välis-Eesti* ja *väliseestlased* hakkasid saama teise, enam positiivsema sisu. Hakati teostama kontaktivõtmisi väliseestlastega, korraldama Välis-Eesti päevi ja organiseerima väliseestlaste kodumaa-külastusi, eriti ülemaaliste laulupidude ajal. Neist külastustest oli kõige ulatuslikum ja suurejoonelisem 1938. a. üldlaulupeo ajal. See kontakt kodueestlaste ja väliseestlaste vahel katkes 2. maailmasõja puhkemisega, mis tekitas sootuks uue olukorra, milles me nüüd viibime.

Üle saja aasta tagasi algas meie kodumaalt väljarändamine, esialgu peamiselt Venemaale ja hiljem ka ülemeremaadesse (Kanadasse, USA-sse ja Austraaliasse). Väljaränd ülemeremaadesse jätkus ka iseseisvuse ajal (näit. 1924.a. – 1.222, 1925.a. – 2.676, 1926.a. – 2.426, 1927.a. – 2.322, 1928.a. – 1.293, 1929.a. – 1.439, 1930.a. – 1.005 ja 1931.a. – 644 inimest). Iseseisvuse aja lõpupoole vähenes veelgi väljaränd ja esines koguni tagasirändu. Nn. vanaeestlasi on praegu teadaolevalt veel järel üsna vähesel arvul. Meie maad ja rahvast tabanud raske saatuse tõttu koosneb nüüd uus väliseestlaskond peamiselt kodumaalt põgenevatest ja nende järglastest. Nende seas oli ja edasi on rohkesti kõrgema hariduse saanud ja teisi haritlasi ning kultuuritegelasi. See on meie rahva ajaloos ainulaadne olukord, mida peame maksimaalselt ära kasutama oma tuleviku huvides.

Kui meie iseseisvuse ajal või veel varemgi väljarännanute peamiseks eesmärgiks oma uuel asukohamaal oli oma isikliku elu korraldamine, välja arvatud poliitilised põgenikud Vene tsaarivalitsuse ajal, kuid neid esines vähesel arvul. Nüüdse uue väliseestlaskonna ülesandeks peale oma isikliku elu korraldamise oli ja on edasi jäänud võitlus oma maa ja rahva vabanemiseks võõrast okupatsioonist. Meie hulgas on neid, eriti vanemas põlvkonnas, kes peavad eespool märgitud ülesannet ainsaks ning kõige tähtsamaks ja kes näevad meie praeguses võõrsil viibimises kui kord mööduvat olukorda. Kui meie eesmärk – kodumaa vabanemine – kord täitub, siis tulevat kõigil õigetel eestlastel Eestisse minna. Kes seda ei tee, need tuleb lugeda meie rahvale kadunuiks, sest nende arvates saavat ainult Eestis oma riiki ja rahvast teenida. Sellise vaateviisi pooldajate hulgas esi-

neb ka rohkesti ükskõiksust meie rahvusliku kasvatuses taotluste alal. „Küll nad õpivad eesti keele selgeks Eestis!” on mulle tõsise hääle ja näoga öeldud mitmel maal ja mandril.

Välis-Eesti ja väliseestlased.

Peale eespool märgitud raske ülesande seisame niisama tähtsa ja võib-olla veelgi raskema ülesande ees – eestluse säilitamine võõrsil. Selleks me peame oma senist rahvusliku kasvatuses ideoloogiat ja sihiasetust muutma ja täiendama uute mõistetega ja avardama pikemale perspektiivile. Meie rahva teadvuses peavad jääma teisele kohale asupaik ja passile märgitud kodakondsus – nii nagu see on juba faktiliselt ilmnenud näit. ülemaailmsetel Eesti Päevadel jm. Keegi pole mõelnud sellele, kust maalt keegi tuleb või missuguse riigi pass on temal taskus või käekotis – kõik oleme ühed ja samad eestlased!

Meile on võõrsil juurde tulnud uus mõiste: kakskeelsus või mõnedel puhkudel isegi kolmkeelsus. Kaks- või koguni kolmkeelsus on muidugi suur koorem kõigile asjaosalistele, kuid see on Välis-Eestis paratamatu, sest oma asukohamaa keele kõrval ilma eesti keele oskusega ei ole eestlust, ka mitte väliseestlust.

Juba eespool oli vihjatud nüüd aegunud arusaamisele, et oma maad ja rahvast saab teenida ainult oma maa ja riigi geograafilistes ja administratiivsetes piirides. Aga oma maad ja rahvast saab väga hästi teenida ka väljaspool oma kodumaad. Selle kohta on hiilgavaid näiteid kõikjal. Olgu vahest nimetatud Alfred Nobeli nimi, mida tuntakse üle maailma. A. Nobel oli välisrootslane, kes suurema osa oma elust elas väljaspool Rootsit (ms. ligi 20 aastat omaaegse Vene tsaaririigi pealinnas Peterburgis), kuid Rootsil ei ole kedagi teist, kes Rootsi riiki ja rahvast oleks nii tohutul määral teeninud kui Alfred Nobel. Muidugi võidakse öelda, et kes meist saab olla Nobeli võimetega, aga väikesed Nobelid võivad kõik olla. Ja väikeste Nobelite kasvatamist võõrsil jätkab Rootsi praegugi. Ühe näitena olgu toodud Rootsi Maja väga ulatuslikud juurde- ja ümberehitused Inglise pealinnas Londonis. Sinna investeeritakse praegu miljoneid. Peale ulatusliku seltskondliku tegevuse töötavad Londoni Rootsi Majas rootsi kool lasteaiast alates ja rootsi keele kursused täiskasvanuile. Küsimusele, milleks sinna nii suures ulatuses kulutatakse Rootsi maksumaksjate raha, vastas vastav ametnik, et Rootsi vajab aktiivset ja rahvuslikult teadlikku välisrootslust nüüd rohkem kui kunagi varem oma pika ajaloo kestel.

Ka meie kodumaa vajab aktiivset ja rahvuslikult teadlikku väliseestlust juba nüüd ja ka pärast vabanemist võõrast okupatsioonist rohkem kui kunagi varem oma pika ajaloo kestel. Väliseestlaskond on juba varemgi näidanud suurt abivalmidust oma kodumaa teenimiseks. Selle kohta olgu esitatud ühe näitena Ameerika eestlaste suur kaasabi meie kättevõidetud iseseisvuse algul Eesti riigi *de jure* tunnustamise nõutamisel USA valitsuselt. Ja teise näitena olgu märgitud kah

Ameerika eestlaste väga hinnatav kaasabi meie rahva ümberasumisel Saksamaalt USA-sse ja seal elu- ja töökoha leidmisel ja kohanemisel.

Kodu-Eesti ja kodueestlased.

Eespool vihjatud Londoni Rootsi Maja ulatuslikule laiendamisele võiksime üheks lisanäiteks vihjata suurehulgalise rootsikeelse kirjavara tasuta saatmisele välisrootslastele üle maailma ja rootsi koolide ülalpidamist ja nende varustamist tasuta rootsikeelsete õpikutega kõigis suuremais välisrootslaste keskustes. See kõik toimub peamiselt Rootsi riigi ja tema maksumaksjate kulul. Meil praegu puudub selline toetav tagamaa. Selletõttu tekib paratamatu küsimus: kas me suudame omal jõul vastu pidada niikaua, kuni saabub kord Kodu-Eesti vabane-mistund? Vajalikku majanduslikku toetust on juba saadud mitmel asukohamaal ja võimalusi ja väljavaateid selle suurenemiseks näib veelgi olevat. Sel puhul näib olevat vajadust meiepoolse aktiivsuse ja algatuse suurenemiseks, et võiksime näiteks rohkem soetada meie noortele sobivat eestikeelset kirjavara.

Peale oma majandusliku toetuse puudumise puudub meil ka vaimset toetust andev tagamaa. Sellel alal on meie oma asukohamaadelt vähe toetust loota. See jääb kõik meie õlgadele. Selles osas peame oma rahvusliku kasvatuses sihi-asetuses paigutama esikohale rahvusliku ühtekuuluvustunde kasvatamise ja arendamise hällist hauani. Teiseks ülesandeks on kuidas murdeast ülespoole jõudnud eesti noori aidata ja juhtida oma rahvuse identsuse otsinguil. See on suur ja väga tõsine ülesanne. Meie vaimsed tipud peaksid selle küsimusega tegelema kõigil asu-kohamaadel ja seda meie noortele selgitama. See on meie praeguses väga hajutatud olukorras üle maailma lõpmata suure väärtusega ülesanne, sest selle õigeaegne ja otstarbekohane lahendus aitab suuresti kaasa eestluse püsimisele võõrsil.

Ühtekuuluvustunde kasvatamine ja arendamine tuleb Välis-Eesti pinnalt laiendada ka Kodu-Eesti pinnale. Meie koolide õppekavades esineva Eesti maa-teaduse ja ajaloo õpetamist tuleb hakata teostama mitmes kontsentris, s.o. kergemalt raskemale eri kooliastmel. Sellele peab lisanduma selgitav ülevaade Kodu-Eesti ja kodueestlaste praegusest olukorrast.

Iga keel muutub ja areneb; mõni keel areneb aeglasemalt ja väiksemas ulatuses. Umb. 900–1000 aastat tagasi kõneldi kogu Skandinaavias ühte ja sama keelt; nüüd kõneldakse siin kolme eri keelt. Ka eesti keel on aja jooksul muutunud ja arenenud. Umb. 400–500 aastat tagasi kõlas eesti keel mitmeti hoopis teisiti kui praegu, rääkimata eesti keelest, mida kõneldi Lembitu ajal. Teiste rahvaste sekka elama asunud rahvaste või rahvakillukeste oma keele areng jääb seisma, s.o. jääb sellelesamale tasemele, kus ta oli selle rahvakillukese eemaldumisel oma emamaast. Selle kohta on rohkesti näiteid. See oht varitseb ka meie eesti keelt Välis-Eestis. Selle ohu vältimiseks tuleb meil joonduda selle eesti keelega, mis esineb Kodu-Eestis ja kaasa minna selles toimuva arenguga. See nõue kehtib

eeskätt nii sõnavara kui õigekirjutuse kohta. Ühine eesti keel seob meid kõige kindlamini.

Kui ükskord Kalev koju jõuab ja Kodu-Eesti vabaneb võõrast võimust, siis siirduvad Kodu-Eestisse need väliseestlased, kellel on selleks soov ja sobiv võimalus. Teistel, kes soovivad oma maad ja rahvast Välis-Eestis teenida, on siiski kõik teed avatud Kodu-Eesti külastamiseks ja seal viibimiseks oma suva kohaselt. Eriti on tere tulnud siis avaneb võimalus meie noorte saatmiseks suvekodudesse ja noorte laagritesse Kodu-Eestis. Küllap siis leitakse ka noorte maailmalaagritele sobiv asupaik Kodu-Eestis ja loodetavasti ei esine väliseestlaste keskel mingit vaidlust ülemaailmsete Eesti Päevade asupaiga pärast siis, kui avaneb võimalus nende korraldamiseks Vene vägedest ja võimumeestest vabas Tallinnas.

Kodu-Eesti ja Välis-Eesti on kaksikvennad, kes vajavad vastastikust koostööd. Selleks vajab Kodu-Eesti rahvuslikult tugevat Välis-Eestit ja Välis-Eesti vajab ja ootab vaba Kodu-Eestit. See vastastikune vajadus on mõlemapoolne eriti pärast Kodu-Eesti vabanemist võõrast okupatsioonist. Missugustel aladel ja kuidas võivad ja saavad Kodu-Eesti ja Välis-Eesti üksteist aidata ja toetada – sellest arutamine ei kuulu käesoleva ettekande raamidesse, kuid alasid ja võimalusi on ettenähtavalt rohkesti mõlemal poolel.

Kokkuvõtteks kõige eespool esitatu kohta võiksime märkida järgmist:

Eesti rahvast s.t. eestlaskonda tuleb näha ja käsitleda ülemaailmses ulatuses – Läänemere kallastelt Austraaliani. Selles suures maade ja riikide vahelises ulatuses oleme kõik ühed ja needsamad eestlased, kes räägivad ühte ja sedasama meile kõigile mõistetavat eesti keelt. See tohutu suur maa-ala jaguneb kahte regiooni: Kodu-Eesti ja Välis-Eesti. Kodu-Eesti on ja jääb meie emamaaks, mille iseseisvuse ja sõltumatuse eest tuleb meil praegu veel võidelda. Sellele jaotusele vastavalt on tegemist kas kodueestlastega või väliseestlastega, kuid see vahetegemine on tingitud ainult paiknemisest (nagu ka väliseestlased jagunevad omakorda Rootsi eestlasteks, Hollandi eestlasteks jne.). Ka väliseestlased võivad olla õiged eestlased.

Selles väga suurtes joontes märgitud kokkuvõttesse on kätketud meie rahvusliku kasvatusel muuten ideoloogia ja sihiasetus. Ja lõpetuseks esitan veel kord küsimuse: kas me suudame seda kõike omal jõul saavutada? Vastus sellele küsimusele oleneb meist.

(Eespool esitatu oli kokkuvõtte teisel ülemaailmsel eesti õpetajate konverentsil peetud ettekandest mõnede täiendustega.)

H. Rajamaa

EESTI KOOLI ÕPIKUTEST

Siinse maa eesti ajalehe „Vaba Eesti Sõna” veergudel on vilksatanud vahetevahel teateid, et siin ja sääl eesti kooli juures on lastevanemad ja õpetajad arutanud: kas praegused eesti kooli õpikud on küllalt ajakohased. On leitud puudusi, aga ajalehe sõnumid on olnud lühikesed ja ei ole andnud arutluste detaile. Korraldasin käesoleval kevadel New Yorgi Eesti Kooli lastevanematele ja õpetajatele ankeedi küsimusega, mida nemad arvavad tarvitusel olevatest õpikutest. Toon siinkohal mõningaid kokkuvõtteid ankeedi vastustest.

Vanemasse generatsiooni kuuluvad lapsevanemad on olemasolevate õpikutega enamvähem rahul. Noorema generatsiooni lapsevanemad ja ka nooremad õpetajad on leidnud puudusi ja esitanud muutmise sooviavaldusi.

H. Rajamaa alglugemikkudega ja aabitsaga ollakse rahul. Alglugemik III-s olevat liiga palju luulevormis lugemispalu (32-st 17 luulevormis). Põhjendus: laste keeleoskus algastmel on liiga nõrk luulekeele mõistmiseks ja kui midagi on raske, siis see ka ei huvita. Nootidega luuletused leiavad heakskiitmist. Kui õpetaja on võimeline ka viisi lastele õpetama ja laulmisele lisandub veel vastav tegevus, siis saab see luule lastele mõistetavaks. Siin jääb siiski võimalus õpetajale mitte kõiki luulepalu läbi võtta. Palju lugemispalu on võetud noorsooraamatutest. See on hea nende raamatute tutvustamine ja juhtimine nende lugemisele, aga autorid kasutavad liiga ohtrasti liitsõnu, mis tegevat lugemise raskeks.

Rõõmuga on vastu võetud Valdek Lenk'i töövihikud algastmele „Õpeta mind lugema” I ja „Eesti keele harjutustik”. Need töövihikud on lähendanud eesti kooli tööd kohaliku maa koolitööle, kus on samasugused töövihikud kasutamisel, ja on muutnud koolitöö palju huvitavamaks. Soov on: et järgnevad töövihikud oleksid viidud seosesse lugemikuga. Näiteks: ühe töövihiku ülesanded ja harjutused põhineksid ühele Rajamaa alglugemikule, et selle kaudu lugemikus antud sõnavara õpilasis kindlustada.

Vanema astme lugemike kohta on nooremae lastevanemate ja õpetajate arvamus, et lugemispalad üldiselt käsitlevad liiga kauget minevikku, puudub tänapäeva oludekohane värskus. Tuuakse ette, et lugemikes peaks leiduma ka tänapäeva Eestit käsitlevaid lugemispalu. Seoses sellega oleks antud Kodu-Eestis üldiselt tarvitusele võetud uusi sõnu, et Välis-Eesti noored ei võõrduks keeleliselt Kodu-Eesti noortest. Muuk-Rajamaa „Väikese õigekeelsuse sõnaraamatu” viimane väljaanne annab küll Kodu-Eestis tarvitusel olevaid uusi sõnu, aga koolis meie õpime keelt ikkagi lugemiku, mitte sõnaraamatu järele. Väga soovitavaks peetakse, et lugemikes oleksid antud vähem tarvitataivate, eriti aga uute sõnade seletusi. Eestis, kus lapsi ümbritses ainult eesti keel, peeti seda vajalikuks ja lugemikes olid sõnade seletused, seda enam on see vajalik Välis-Eestis, kus lapsi ümbritseb võõrkeel. Rajamaa „Eesti alglugemikud” annavad sõnade seletusi iga

lugemispala järel. Parem oleks, kui need antakse raamatu lõpus tähestikulises järjekorras; see teeb leidmise kergemaks, eriti sõna kordumisel.

H. Jänese ja A. Laane keeleõpikud on oma ulatusega hirmutanud ära need õpetajad, kes ei ole saanud ettevalmistust õpetajakutsele. Need on meie mandri koolides enamuses. Ei osata keeleõpikust olulist vähem olulisest eraldada, nii öelda kursust kokku suruda vastavalt õppeajale ja -oludele. Eriti kaebavad selle raskuse üle need õpetajad, kellel on klassis mitmes vanuses õpilasi ja neid tuleb töötamisel jagada veel erirühmadesse. Neile võib soovitada Helga Kerstelli lugemikku „Mina ise”. Selles raamatus on ajavärskusega lühikesed lugemispalad ja kirjalikud ülesanded ning keelelised harjutused lugemispalade järel. Raamatus võetakse läbi siiski kaks olulist keeleõpetuse peatükki – käänamine ja pööramine ilma reegliteta. Minu isiklik arvamus: kui meil õnnestub saada Kanadast Valdek Lenk'i toimetusel ja Toronto Eesti Täienduskooli Koolitoimkonna majanduslikul toetusel keeleõpiku töövihikud kuni neljanda klassini, siis vanematele klassidele või vanemale astmele tuleks koostada ja välja anda uus revideeritud keeleõpik.

Tulles maateaduse ja ajaloo õpikute juurde on New Yorgi Eesti Koolis tarvitusel V. Lenk'i „Eesti maateaduse lühikokkuvõte” ja O. Paas'i „Eesti ajalugu”.

Annan siin edasi ühe lapsevanema otsesed sõnad: „V. Lenk'i maateaduse lühikokkuvõte on hästi koostatud ja lastele mitte ülejõukäiv, aga üks hulk selle raamatu materjali on nüüd muutunud ajalooks ja peaks seisma ajaloo-raamatus.” O. Paas'i „Eesti ajalugu” õpiku kohta ütleb: „Selle raamatu järele eesti rahva ajalugu lõpeb 1944. aastaga. Ometi on eesti rahva ajalugu läinud 30 aastat edasi ja seda peaks eesti kooli ajalooramat ka käsitlema. Lühendada võiks vana- ja keskaja osa.” Peame tunnustama, et sellel lapsevanemal on õigus.

Parijõgi, Algma, Koit „Eesti ajalugu noorsoole” annab kena peatüki hilisemast Eesti ajaloost, kahjuks see raamat on liiga ulatuslik täienduskooli õpikuks. Me vajame maateaduses ja ajaloos esmajärjekorras ajakohaseid õpikuid.

(Kokkuvõtte eesti õpetajate teisel ülemaailmsel konverentsil Baltimore'is 7. juulil 1976 esitatud ettekandest.)

Ed. Kärner

ÕPPERAAMATUTE KIRJASTAMISEST

(Ettekanne ülemaailmsel eesti õpetajate konverentsil 7.juulil 1976 Baltimore'is.)

20 minutit on mulle aega antud siin konverentsil uute õpikute kirjastamise küsimuse käsitlemiseks. Arvestades asjaolusid, et see probleem on väga laialtulev ja antud olukorras eriti tähtis ja aktuaalne, olen ma sunnitud aja raamidesse surutult oma ettekandes käsitletud materjali esitama enam või vähem telegrammistilis.

Rootsi-Eesti Õpperaamatufond on peale Toronto konverentsi muu hulgas välja andnud järgmised teosed: Ao Vaks: „Lõkkeraamat”, E. Muuk: „Väike õigekeelsuse sõnaraamat”, Helmi Elleri poolt redigeeritud, A. Kajassaar: „Eesti kaart jutustab”, K. Ristikivi: „Semud” uues trükis, prof. A. Tammekann: mitmevärviline Eesti seinakaart, kahes kordustrükis. Praegu on käsil H. Kiisk: „Eesti laulud nootidega”, A. Mägi: „Ülevaade eesti kirjandusest” ja mõned teised vähemad tööd.

Nende ridade kirjutamisel on laos müümata 22.000 eks. raamatuid 26-st eri teosest.

Nagu teada, on viimase 15 aasta jooksul Rootsis käigus alatiselt veerev-dünaamiline koolireform. Viimane lõik selles dünaamilises reformis on lõpu teinud peagu kõigile Svea riigis tegutsenud erakoolidele. Samal ajal aga on sellekohase uurimiskomisjoni poolt esitatud ettepaneku kohaselt kõigile sisserändajate ja minoriteetide lastele võimaldatud teatud osas õpetus kodukeeles. Teistel sisserändavatel keelegruppidel ja minoriteetidel Rootsis ei ole oma kooles, neid on ainult eestlastel. Meie koolitegelaste ja Eesti Komitee aktiivne järevalve ja meie pedagoogiline edu koolitöös on olnud põhjuseks, et eesti koolid Rootsis ei kuulu teiste erakoolidega koos likvideerimisele, nii et meie koolide edasitötamine praeguses ulatuses on enam või vähem kindlustatud. Seevastu aga on tehtud ülepääsematuid takistusi eesti kooli täielikuks väljaarendamiseks Rootsis – ma mõtlen siis keskkooli või kõrgastet. Ma puudutan seda aktuaalset küsimust siin sellepärast, et eesti koolid Rootsis kui ka mujal vabas maailmas on õpperaamatute osas eriseisundis. Rootsi Haridusministeerium on suurema osa sisserändavate rahvaste suhtes seisukohal, et õpperaamatuid saab kergesti päritolumaalt. Meie osas aga on tõhusa selgitustöö tulemusena Haridusministeerium õnneks teisel arvamusel ja seisukohal. Mina isiklikult hindan kõrgelt Kodu-Eesti pedagoogide ja õpperaamatute autorite tööd. Hoolimata okupantide ja kommunistliku õpetuse totaalsetest survest on nad teatud ulatuses siiski saanud ennast mõnevõrra avaldada. Lähemal vaatlusel ja paljusid asjaolusid arvestades aga olen kategooriliselt vastu nende kodumaal ilmunud õpikute kasutamisele võtmise vabas maailmas.

Kõik siia-ajani seal ilmunud õpperaamatud ja noortekirjandus on otseselt või kaudselt läbi põimitud totaalse kommunistliku õpetusega. Kui mitte kõik lugemispalad, siis ikkagi paljud neist on mõeldud „komsomolidele” või siis laste ja noorte sinna juhtimise otstarvet täitvad. Meie lastele vabas maailmas on raske seletada mõisteid nagu „sotsialistlik töökangelane”, „sovhoosi ja kolhoosi aktivistid”, „Lenini orden” ja palju muud. Laulud, maateadus, loodusteadus ja eriti ajalugu on tihti teatud kallakuga ja mitteobjektiivsed. Sellele kõigele lisaks ei leidu nendes kodumaal ilmunud raamatutes peagu ühtki rida eksiilis tehtud suurest eesti kultuuri- ja kirjanduslikust tööst. Nendel ja teistelgi põhjustel me ei või lubada, et meie asukohamaad oma koolides meie lapsi ja noori õpetavad ja toidavad selle materjaliga, mis on mõeldud kommunistlike noorte internatsionaalseks

kasvatustööks. Arusaadavatel põhjustel ei saa me ka seda raamatumaterjali sellel kujul oma koolides kasutada. Meie laste ja noorsoo sõnavara emakeeles on ainult väheste eranditega palju rohkem piiratud kui lastel Kodu-Eestis. Kahjuks aga on nii, et venelaste massiline sissevool Eestisse võib varsti muuta meie Kodu-Eesti lapse kakskeelseks või viib meie keele ja kultuuri raske katsumise ette. Loodame, et siin toob aeg arutust ja parandust. Sellele kõigele lisaks on sõnade valik alglugemikkudes ja noorsooraamatutes palju erilaadsem kommunistlikus okupeeritud Eestis kui vabas maailmas. Need lugemispalad on tihtipeale rasked, võõrapärased ja nendega eesti lapsi vabas maailmas eesti keelt õppima sundida ei suuda ka kõige paremad pedagoogid.

Mitte vähem tähtsaks tuleb pidada asjaolu, et meie kirjastused vabas maailmas välja ei sureks tegevuse puudusest ja ainelisest vaesusest ja lakkaksid olemast. See on meile kõigile selge, et kirjastuste ja kirjastajate tähtsus on veelgi tõusnud eksiilis olles, kus meie keel ja kultuur on suuresti hädaohus.

Vajadus uute teoste järele õpperaamatute osas on suur ja selle küsimuse käsitlemine siinkohal on eriti tähtis.

Nagu tähendasin, on meil Rootsis Rootsi-Eesti Õpperaamatufondil laos müümata 22.000 eks. raamatuid ja neid on veel ka mujal teistel madritel. See on suur staatiline kapital, mis seisab kasutamata.

Arusaadavalt ei ole meie mõttekäigus vähimaidki sugemeid ühe rootsi valla- vanema seisukohast, kes väljendus eelarve arutamisel ja tegi ka ettepaneku, et raamatute muretsemiseks ei tohi välja anda ühtki krooni, enne kui kõik olemasolevad raamatud on korralikult läbi loetud ja läbi õpitud.

Kirjastustest ja kirjastajatest olenemata oleme siiski töötanud lattu. Raamatuid ei ole suudetud rahuldava intensiivsusega levitada. Nad ei ole läinud kohesele kasutamisele. Nüüd on paljud nendest laos olevatest raamatutest vana- nenud ja muutunud pedagoogiliste meetodite ja eesti keele aktiivse sõnavara muutuse kui ka ühiskonna vormide ja eluavalduste arengu tõttu jäänud võõraks meie noorsoole.

Ühiskondlik areng on meid maaelust viinud tehniliste kõrgsaavutuste redeliga aatomiajastusse. Teemad meie alglugemikkudes kui ka noorsooraama- tutes ei ole suutnud probleemide sellise arenguga sammu pidada.

Raamatu kättesaadavaks tegemiseks on Rootsis Õpperaamatufondi poolt kõigile eesti lastele 4- või 5-aastaseks saamisel tasuta välja jagatud „*Eesti aabits*”, et eestikeelne kirjasõna oleks lapsele esimeseks lugemispalaks. See aga ei ole lahendanud olukorda. Meil on näiteks veel alles 2.200 eks. H. Rajamaa aabitsat. Nende väljajagamine võtaks Rootsi oludes veel 10 aastat. Siin peame talitama kindlalt ja kategooriliselt, et olemasolevad raamatud läheksid kiiresti käiku ja et suunata kogu pedagoogiline ja vaimne loov jõud selleks, et lähemal ajal saaksime uusi pedagoogiliselt ja tehniliselt paremaid õppe- ja noorsooraamatuid.

Tuleb leida autoreid, kes on võimelised antud olukorras kujundama

lugemise- ja õpperaamatuid kõigile vanaduse- ja arenguastmetele ja eestipärastes ainetes. Siinjuures tuleb panna rõhku ajakohase raamatu kujule ja vormile, esteetilisele ja pedagoogilisele küljele. Selleks tuleb rohkem rakendada meie eesti kunstnikke, nooremaid pedagooge ja kõiki, kes suudavad meid sellest olukorrast oma panusega välja aidata. Siin võiksid minu arvates kõne alla tulla ka tõlketööd.

Meie kaasmaalaste majanduslik olukord ei tohiks olla takistuseks ega piiravaks teguriks, et anda meie noortele seda hädavajalikku algelist materjali eesti keele ja eesti kultuuri viljelemiseks ja hoidmiseks vabas maailmas.

Minu arvates on selleks nüühist vaimsed kui ainelised alused olemas Ameerikas, Austraalias ja Euroopas. Minul on aastatega kasvanud tunne ja teadmine, et eesti õpetaja eksiilis peab olema niisugune, nagu oli õpetaja ärkamisajal. Peab selgitama eesti keele tähtsust eesti perekondades, peab tooma isiklikult lapsed eesti kooli, peab neile kirjutama raamatuid, peab neid kõigi olemasolevate vahenditega oskama õpetada. Eesti õpetaja teeb seda ja tunneb rõõmu, kui ühest eesti lapsest on saanud eesti neiu või eesti noormees.

Ennekõike aga peab meil olema maadevaheline kontakt. Niisuguse kontakti loomise ja tugevdamise eesmärk on ka tänasel konverentsil. Tiheda mandritevahelise kontakti peaauesandeks on hoidumine paralleelsusest ja loova pedagoogilise jõu asjatust kulutamisest. Seda eriti käsikirjade saamisel, nende kirjastamisel ja teoste levitamisel. Kuigi viimastel aastatel on trükitööde hinnad tohutult tõusnud, on sellest hoolimata praegusel hetkel piiravaks teguriks heade ja ajakohaste käsikirjade puudus. Rootsis oleks ainealne võimalus heade käsikirjade koheks trükkimiseks.

Jääme tänuga ootama õppe- ja noorsooraamatute käsikirju.

Joh. Ungerson

EESTI RAHVUSLIK KASVATUS AUSTRALIAS

Rahvuslik kasvatus Austraalias, paralleelselt teiste maadega, on läbi teinud mitmed põhiliselt erinevad ajajärgud. Paguluse algusaastail oli meie esimese võõrsil kasvatatud generatsiooni eestluse teele juhtimine kõige loomulikum nähe, mida praktiseeris iga eesti lastevanem, saades toetust ja abi rahvuslikelt organisatsioonidelt, eriti täienduskoolidelt ja skautlike noorte organisatsioonidelt. Selle ajajärgu tulemus olid noored, kes valdasid vabalt eesti keelt sõnas ja kirjutas ning paljudel juhtudel kasutasid seda ka omavahelises vestluses.

Järgmine generatsioon, milleks loen Austraalias sündinud noori, kasvas järjest kahanevate püüete, taotluste ja keeleliste oskuste tähe all ning noorte omavaheliseks vahenduskeeleks kujunes inglise keel.

Nüüd on jõutud ajajärku, kus suurem osa täienduskoolide õpilaskonnast ja

lasteaia mudilaspere moodustavad Austraalias sündinud noorte lapsed. Vastavalt sellele on kahanenud eesti keelt rääkijate arv, täienduskoolide õpilaste arv ja vanemate arv, kes on huvitatud eesti keele õpetamisest oma lastele.

Vaatamata sellele võime julgelt konstateerida, et rahvuslik kasvatusöö Austraalias ei ole kaugeltki lõppenud ning ka õpetust saajate arv on ainult kahanenud, mitte aga välja surnud.

Austraalia Eesti Seltside Liidu valduses olevate andmete kohaselt töötavad Austraalias kaks täienduskooli, üks Sydney's, teine Melbourne'is ja üks lasteaed Adelaide'is. Perth'i kohta, kus varem töötas täienduskool, puudub kahjuks möödunud aasta tegevusaruanne.

Sydney Eesti Seltsi Täienduskool, milline on suurim Austraalias, töötab igal laupäeval ja seal õppis möödunud aastal 24 algkooli- ja eelkooliealist. Neid õpetas 8 kutselist õpetajat ja 2 vaimulikku ning asendas vajaduse korral koolijuhataja. Koolijuhataja ülesandeks oli ka juhtida kursust kuuele täienduskooli lõpetanule, millised tunnid taotlesid keeleliselt sõnatagavara laiendamist ja teadmiste süvendamist. Sisuliselt võiks seda töörühma lugeda täienduskooliks, kuigi tundide vähesus seda ei luba ei kavaliselt ega tasemelt.

Melbourne'i Eesti Ühing „Kodu” Täienduskool töötab kahe õpetaja (mitte-kutselised) ja 19 õpilasega. Viimastest seitse kooli astudes ei rääkinud eesti keelt, kuid koolijuhataja kommentaaride kohaselt teevad oma töö hästi ja üheaastalise õpingute taustal näitavad suurt huvi eesti ürituste vastu. Melbourne'i Täienduskool töötab igal teisel pühapäeval ja eesti keele ning muude teadmiste kõrval õpitakse kooliaja raamides laulu ja rahvatantsu.

Adelaide'i Eesti Seltsi Lasteaed töötab ühe mitte-kutselise õpetaja ja kuue õpilasega. Kuna möödunud aastal A.E.S. Täienduskool lakkas tegutsemast tingituna õpilaste puudusest ja lasteaed töötas esmakordselt, oli sellel rühmitusel ilmne puudus vastavaist õppevahendeist.

Eespool nimetatud koolid töötavad kohalike eesti seltside allorganisatsioonidena, kuuludes sellega automaatselt A.E.S. Liidu mõjupiirkonda. Sydney Eesti Seltsi Täienduskooli majandab lastevanemate hoolekogu ning A.E.S. Liit on kooli vaid raamatutega varustanud. Sama vähe on Liit olnud võimeline tegema teiste koolide heaks, kuid veidi kaugemale ulatuvad plaanid on Liidu tegevuskavas ja eelarves käesoleval aastal.

Rahvuslikus kasvatuses väga tähtsat osa, kuigi piiratud ringkonnas, mängib Metsaülikool Austraalias, mille 6. kursus toimus käesoleva aasta jaanuaris Melbourne'i lähedal asuvas mägedes – Melbourne'i eestlaste suusaklubis. Viimase Metsaülikooli kohta puuduvad veel andmed, kuna Metsaülikool töötab iseseisva, isemajandava organisatsioonina, juhitud grupi Sydney akadeemikute poolt, kes A.E.S. Liitu varustavad aruandega ainult aasta lõpul. Näiteks tooksin aga 1975.a. toimunud Metsaülikooli tegevusaruande. Nimetatud aastal toimus Metsaülikool Adelaide'i lähedal asuvas gaidide treeningulaagris ja sellest võttis osa 24 õpilast

16–22 a. vanusepiirides üle Austraalia ja 16 erialalist lektorit ja instruktorit. Nädal aega kestnud kursuse raamides peeti 14 loengut kirjanduse, kunsti, käsitöö, ajaloo ja teistel teemadel, millele lisandusid 5 arutlust, 5 huviringide tegevusperioodi rahvatantsu, kunsti, käsitöö ja loodusvaatluse alal ja 6 eesti keele õppeperioodi eri tasemega rühmadele.

Eesti noortelaagrist Austraalias on kahtlemata noorsookasvatuse alal kõige suurema mõjuga olnud „Sõrve” suvelaager, mida on korraldanud Sydney Eesti Seltsi Täienduskooli Hoolekogu 1952. a. alates. 1961. a. peale on laagrit peetud Sydney’st 150 km. eemal asuvas Point Woolstoncroft’i laagris (National Fitness Camp). Laagrist võivad osa võtta kõik noored üle Austraalia, eeldades, et üks nende vanemaist on eestlane, kuid suurte kauguste tõttu teistest keskustest ja erinevate koolivaheaegade tõttu on sellele laagriale väga vähe teiste keskuste noori kaasa elanud. Laagrist osavõtjate vanus kõigub 6. ja 17. a. vahel, nooremad nendest tulevad laagrisse koos oma emadega. Üle 17-aastased aitavad kaasa tare ja tegevuse juhtidena. Osavõtjate arv on kõikunud 100–110 vahel, ulatudes ainult ühel korral 135-ni.

Laagri eesmärgiks on olnud õpetada eesti keelt, tavasid, laule, jne. ning süvendada noorte armastust Eesti vastu. Niisamuti on nende laagrite eesmärgiks olnud arendada sõprust, koostööd ja ühiste eesmärkide taotlemist ühiskondlike kohustuste raamides.

Sõrve laagri eriline tähtsus rahvusliku kasvatuse taustal seisneb asjaolus, et noored kuuluvad selle laagri juhtkonda ning noortejuhtide kaadri väljaõpe toimub paralleelselt laagri ettevalmistustega. „Sõrve” vanem juhtkond koosneb 25–30 a. vanuseist, kellest suur osa on üliõpilased ja kooliõpetajad ja kellest paljud on tegutsenud skautlikus liikumises. Nende vanemjuhtide kogu määrab ka nooremjuhtide (14–16 a.) nädalalõpu õppelaagri läbiviijad ja varustab seda laagrit referentidega ning praktiliste tööde juhtidega.

Skautliku liikumise tähtsus rahvuslikus kasvatuses on olnud suure väärtusega. Skautlike noorte ridades on eesti noored õppinud eesti keelt, ajalugu, rahvuslikke kombeid jne. Skautlikud suurlaagrid on noortes esile kutsunud rahvuslikku meelsust ja vaimustust ning neist laagreist ammutatud muljed ja mõjud on noori hoidnud aktiivseina rahvusgrupi tegevuse juures. Eesti noorte kahanevad read on mõju avaldanud ka skautlikule liikumisele, kuid vaatamata sellele töötavad gaidi- ja skaudiüksused veel kõigis suuremais Austraalia keskuses ning juba pikemat aega käivad ettevalmistused käesoleva aasta lõpul toimuvaks „Harju” suurlaagriks. Uudse üritusena ilmub juba nüüd laagri teadeteleht „Päevalehe” nime all, kus paralleelselt laagri ettevalmistuste uudistega tuuakse väljavõteteid originaalsest „Päevalehest”.

Tõhusaid tulemusi noorte rahvusliku kasvatuse alal on saavutanud Austraalia eesti näiteringid, millised on kasutanud rohkearvuliselt noori oma lavastusis. Tulemusrikkaim siin on olnud Adelaide’i Eesti Seltsi Teater, milline rakendab

pidevalt noori näidendeis ja tõi kaks näidendit lavale peamiselt noortest koosneva tegelaskonnaga. Adelaide'is lavastatud Oskar Lutsu „Kevade” ja soome näidend „Virtanenid ja Lehtonenid” tõestasid, et meie noored võõrsil on täiesti võimelised meie lavakunsti ka väljaspool Eestit edasi kandma. Samal ajal on tehtud töö soodustanud eesti noorte eesti keele kasutamist ja arengut. Suur puudus sobivate lavastuste näol on siin suureks takistuseks olnud, kuid Asta Willmanni „Hundisõidul” on olukorda parandanud ning A.E.S. Liit taotleb selle näidendi lavastamist järgmistel Austraalia Eesti Päevadel Sydney's, sellega püüdes anda võimalust noortele suurel arvul aktiivselt osa võtta nende päevade ühest tähtsamaist üritusist. Juhul kui Sydney ei ole võimeline seda näidendit lavastama, on Adelaide valmis seda ilma viivitusteta lavale tooma.

Rahvusliku kasvatuse üheks positiivseks tulemuseks võib lugeda noorte ise-tegevuse kasvamist Austraalias. IX Austraalia Eesti Päevade raamides toimunud noorte konverentsi tulemuseks oli otsus asuda noorte ajakirja kirjastamisele lisana „Meie Kodule”. Kuigi see ajakiri ei ole veel trükkimiseni jõudnud, on komitee selle publitseerimiseks moodustatud ja esitatud põhikiri ajakirja avaldamiseks. Sedasama tendentsi näitavad ka möödunud aastal alustatud Austraalia Eesti Noorte Päevad. Need on Sydney's alguse saanud, täiesti noorte endi poolt korraldatud päevad, mis on küll rohkem seltskondlikud kui kultuurilised, demonstreerivad siiski noorte püüt omavahelise läbikäimise edendamiseks terve mandri ulatuses, niisamuti nende vajadust eestipäraste ürituste järgi. Kui varematel aastatel tõi peamiselt sport noori eesti päevadele, siis nüüd nõuavad noored üritusi ka eesti mängudele ja kolmandad noorte päevad korraldati aastavahetusel Melbourne'is paralleelselt eesti mängudega. Järgmised noorte päevad toimuvad lihavõtte ajal Adelaide'is, kus selsamal ajal korraldatakse ka noortejuhtide konverents.

A.E.S. Liidu juurde värvati eelmise Liidu juhatuse poolt kultuuriala referent, kelle ülesandeks on olnud eesti keele õppimise vastu huvi äratamine ja selle õpetamise soodustamine. Nimetatud referent, kes esindab A.E.S. Liitu keelelistes küsimustes New South Wales Ethnic Communities Council'i juures, kus taotleatakse gümnaasiumi lõpuaine staatust iga rahvusgrupi keelele, kes selleks soovi avaldab, on samal ajal saanud lubaduse Sydney Ülikooli keeltelaboratooriumi juhatajalt alustada eesti keele kursust ülikooli Department of Adult Education'i juures, kui selleks on küllalt soovijaid. Kahjuks on registreerumine senini olnud aeglane ning nõutud 20 isikut ei ole veel kokku saadud. Kultuuriala referendi palvel esitas A.E.S. Liidu kultuuriala juhataja hiljuti toimunud Esindajatekogu koosolekule ettepaneku, luua Austraalia Eesti Seltside Liidu juurde stipendium toetuse andmiseks Austraalias elunevatele eesti päritoluga ja eesti keelt kõnelevatele Austraalias kvalifitseeritud õpetajatele või teistele sobiva ülikooli kursuse lõpetanudile formaalse eesti keele õppimise jaoks vabas maailmas asuvate ülikoolide juures. Ettepaneku kohaselt oleks see stipendium pidanud umbes 8.000 dollari

suurune olema. Esindajatekogu keeldus seda ettepanekut kinnitامast põhimõtetel, et enne niisuguse stipendiumi väljakuulutamist tuleb leida noori, kes kõiki Austraalias olemas olevaid võimalusi eesti keele õppimiseks on kasutanud ja sellega tõestanud, et eksisteerib vajadus kõrgema taseme saamiseks.

A.E.S. Liit on oma kultuuriala ja noorteala juhtide kaudu püüdnud edendada rahvuslikku kasvatust ja toetanud majanduslikult noorte üritusi, kuid tegelik praktiline töö on toimunud siiski kohalike seitside kaudu. Liidu juhatause liikumine ühest keskusest teise ja mõningail juhtudel üleantud kirj vahetuse ning andmete puudulikkus on sageli takistuseks pidevale progressiivsele tegevusele.

Noorsookasvatuse edendamist taotledes võttis käesolev Liidu juhatus oma töökavva koostada noorte kartoteek, nagu seda on tehtud teistel maadel, et vajaduse korral saada ühendust noortega otseselt ja koguda andmeid noorte keelelise oskuse ja rahvuslike huvide kohta. Liit, läbi viies traditsiooniliseks kujunenud kirjandite võistlust, avastas, et osavõtjate vähesus (9 kirjandit esitatud) ei olene mitte noorte ükskõiksusest või kirjakeele mittetundmisest, vaid sellest, et teade kirjandite võistluse kohta, mis avaldatakse eesti lehes, ei jõua noorteni. Ankeedid andmete kogumiseks on koostatud ja saadetakse laiali kõigile teada olevaile eesti noortele.

Liidu juhatause üheks rahvusliku kasvatuse suurimaks püüdeks käesoleval aastal on eesti keele õppimise ja kasutamise edendamine sel teel, et Esindajatekogu kinnitusel kuulutas Liit 1977. a. Austraalias eesti keele rääkimise aastaks. Selle aktsiooni teostamiseks loodab Liit abi ajakirjanduselt, organisatsioonidelt, vanemalt ja – mis on kõige tähtsam! – noortelt endilt. Niisamuti loodab Liit toetust ja ideele järgnemist maailma teistest eestlaste keskustist.

Eestlus ei ole kaugeltki surnud veel, ka mitte noorte juures ja kui saame nende eesti keele oskust säästa, ei ole kartustki, et ta kunagi kaob.

Helga Lomp

MEIE PÜSİMISE ALUSED

Selle all tuleb mõista eesti rahvusgruppide elu ja tegevuse kontinuiteeti väljaspool eesti rahvast. Teiste sõnadega: kõikide võimalike eesti elujõuavalduste säilitamist rahvuslike traditsioonide jätkuva rakendamiseks, eesti kultuuriavalduste, teaduse, kirjanduse ja keele püsiva viljelemisega ja noorte suunamisega, et nad omaksid rahvuslikud teadmised, eesti keele ning tugeva tahte ja huvi jääda tulevikus teadlikult eesti elu ja ühiskonna teenimisele. Koos sellega kantakse ühtlasi edasi ka kohustus Eesti maa ja rahva vabadusvõitluse jätkamiseks. Kõik selle tulemused olenevad meie püsimisest, järelkasvust ja kvaliteedist.

Meie püsımise ja tegevuse jätkuvuse alustena eestlastena tõstan käesoleval

korral esile viis olulisemat punkti. Need on: eesti kodu, segaabelud, juurdekasv, noorte rakendamine ja eesti keel. Need kõik näivad meile väga tuttavad ja igapäevased küsimused, kus pole midagi uut, ent siiski väärt, et meenutada.

EESTI KODU – perekond! Need oma elustiililt ja vaimult on kaheksagused. On tugeva eesti vaimuga ja distsipliiniga kodusid, kus püsivalt kõneldakse eesti keelt, arutatakse koos noortega eesti eluküsimusi, peetakse kinni eesti kommetest, loetakse eesti kirjandust, võetakse aktiivselt osa eesti rahvuslikust tegevusest ning saadetakse lapsed eesti kooli, noorte organisatsioonidesse jne. Selles miljöös lapsed märkamatu ja sundimatu omavad eestlusele ja selle eluavaldustele pool-dava hoiaku ja nende edaspidine juhtimine ning mõtteviisi kujundamine erinevas keskkonnas osutub palju kergemaks. Nendel on juba sisseimbunud vastav hoiak eestlusele, teatav iseseisvus ja distants välismõjutuste vastu. Nad julgevad olla erinevad teiste rahvuste noorte keskel.

On aga hulgaliselt vastupidiselt erinevaid kodusid, kus kõigutakse kahe maailma vahel ja eestluse aste on langemas ja ei mõisteta või ei taheta enam määrata oma kuuluvust. Seal toimub eemaldumine eesti rahvusgrupist ja selle tegevuse toetamisest ning noored seltsivad „pärismaalaste” lastega. Mõnel juhul on selle seltsimise puhul tegemist ka paratamatusega. Eriti siis, kui elatakse eemal teistest eesti perekondadest. Kahetsusega peab mainima, et need noored, kui nende kodudes ei panda rõhku eesti elu tutvustamisele, eemalduvad täiesti eestlaskonnast.

Eestluse tugevusaste peamiseks kasvatajaks ja kindlustajaks noorte juures on nende aktiivsus rahvusliku tegevuse alal. See nakatab, kutsub kaasa, sest noor tahab olla tegev, tahab olla keegi, keda usaldatakse ja kellele antakse ülesandeid. Seda osavõtlikkust ja vaimustust on tõendanud kõik meie suurüritused, eriti II ülemaailmsed Eesti Päevad Baltimore'is, mis on kutsunud kaasa elama ka eestluse tegevusest eemalseisvaid noori, andes neile äratust ja soovi kuuluda eesti noorte perre. Seda arvestades võib loota, et 1978. aastal toimuv Noorte Aasta koondab oma paljude üritustega hulgaliselt eesti noori, kuna selle läbiviijaiks, kava sisustajaiks ja vaimukandjaiks on noored ise oma leidlikkusega ja talendiga.

SEGAABIELUD! Nende kasvav rohkus ja nende kodud nõrgestavad tublisti eestluse elujõudu. USA-s on kohti, kus nende abielude protsent noorte hulgas tõuseb 60-ni. Connecticuti osariigis, minu tutvusringkonnas, tõuseb see % üle 52. USA neljateistkümnelt eesti koguduselt saadud andmete alusel on nende koguduste liikmete hulgas noorte segaabelude % 25. Et see on madalam, tuleb sellest, et paljud segaabelud sõlmitakse väljaspool eesti kirikut. Paljud segaabelulised ei kuulu eesti kogudusse. Oletada võib, et ka tulevikus nende abielude arv kasvab samas ulatuses või isegi enam. See tähendab suurt eesti vere kaotust ja võõrdumist eesti ühiskonnast. Nendes kodudes on valitsevaks keeleks tavaliselt võõras keel (inglise keel), võõrad kombed ja võõrad kultuurisugemed ning selles ümbruses meie inimesed kaovad ja neid on raske tagasi võita eesti elu ja tegevuse edasi-

kandmisele. Nende lapsed on aga juba täiesti ümber rahvustunud. Oletada võib, et seesama nähe on maad võtmas ka Rootsis, Austraalias ja mujal, kus asub eestlasi. Eesti eluavaldusi saavad ikka edasi kanda teadlikud eesti inimesed, kes on sündinud eesti vanemaist ja on saanud sellekohase kasvatuse. Võib ka juhtuda sel alal väheseid erandeid.

Segaabieliude järjekindla kasvamise kohta mainib üks USA tuntud kirikuõpetaja järgmist: „Abiellumine mitteeestlastega on pidevalt suurenenas. See ei ole tingitud mitte rahvusliku meelsuse tagasiminekest. Olulisemaks teguriks on noorte tahe leida endale väärikas ja sobiv elukaaslane. Sel puhul eelistaksid paljud eestlast, kuid tingituna elukohast, kus eestlaste arv on vähene, tekib olukord, et abiellutakse mitte-eestlasega.”

JUURDEKASV! Aja edasi minnes võime jõuda olukorra juurde, kus meil pole enam küllalt noori. Neid jääb püsivalt aasta-aastalt vähemaks. Eespool mainitud segaabieliud on siin üheks teguriks ja teiseks madal sündimus. Need mõlemad on probleemid, mida on meil raske muuta. Noored abielpaarid lepivad ühe või kahe lapsega või ei soovita ühtegi. Põhjusena näib siin olevat elumugavus ja kartus, et lapsed toovad muret ja hoolitsemisvaeva ning kulu. USA neljateistkümmelt eesti koguduselt saadud andmed näitavad, et 6.389 koguduse liikme seas oli viimase kolme aasta jooksul 82 sünnijuhtu (ristimist) ja sama aja jooksul 301 surmajuhtu (matmist). Seega nendes kogudustes oli sündimus ligi 4 korda väiksem suremusest, mis on meie elu ja tegevuse kontinuiteedile suureks kaotuseks. Noorte juurdekasvu vähesuse üle kaebavad ka eesti koolid. Viimase kuue aasta jooksul on USA eesti koolide õpilaste arv langenud 450-lt 350 peale. Kaks kooli on likvideerunud laste puudusel. Ka kooliealiste laste vanus on langenud mitmes koolis lasteaia-vanuse tasemele (3–10 a.). Noorte arvu vähenemist on märgata niisamuti ka skautlike noorte juures. Viibisin paar aastat tagasi Austraalias ja tutvunesin sealse noorsootõoga ja eesti koolidega. Seal seisti sellesama probleemi ees. Kas Rootsi ja Kanada kannatavad niisamuti? Selle kohta puuduvad andmed. Kas meil on abinõusid selle paratamatuse vastu võitlemiseks?

NOORED ja nende rakendamine! On vastuvaidlematult selge, et meie püsimine ja tegevuse jätkuvus seisavad meie järelkasvus, kes tuleb tugeva vaimuga eesti kodust. Need noored on saanud oma hariduse küll võõrkeelses koolis ja teises kultuurimiljöös, kuid nende mõtteviis on puhas võõrastest mõjutustest ja nende rahvuslik identsusetunne on jäänud kõikumatuks, kuna seda on omakorda kasvatanud eesti kool, skautlik organisatsioon ja teised noorte ringid. Need noored on teotahelised ja optimistlikud oma ülesannetes. Nende aktiivsust näeme meie kõikidel eesti üritustel – laulukoorides, rahvatantsutruppides, spordiringides jne. Noori haaravad eriti meie suuriütused, mis toovad kokku hulgaliselt meie rahva liikmeid, milles nad leiavad oma kokkukuuluvuse ja ammutavad sellest tegutsemistahte. Sellest võime järeldada, et osa meie noori võitlevad ise oma eneseleidmise eest, et elada eestlasena ja eesti rahva liikmena.

Noorte rakendamisel ja kaasatõmbamisel eesti eluvalduste juurde on väga oluline, kuidas nendega käitutakse ja selleks ette valmistatakse. Tuleb esile tõsta sõbralikkust, abivalmidust ja muid meeldivaid momente. Eesti elust ja püüdlusist esitada rahva saavutusi, loovat tööd, vahvust ja julgust. Vähem kõnelda kannatus-test, kaotusist ja rasketest aegadest. Rõõmustaval kombel on viimastel aastatel eestlaskonna aktiivsus ülemaailmselt olnud mitme suure aktsiooniga tõusuteel, milles noorte osa mainimisväärt. On väga oluline, et seesugune tegevuspinge püsivalt edasi kehtaks nii laiemas kui ka kitsamas ulatuses, milles noored saaksid näidata oma võimeid, aktiivsust ja talenti.

Meie noortel on soov kokkuhoidumiseks. Seda tõendavad nad ise oma kirjutustes. Üks 16-a. tüdruk kirjutab: „Mulle meeldib palju enam eesti noorte seas viibida. Nendega on mul palju ühist. Nad on minu vastu palju südamlikumad ja nendega saan ma palju vabamalt kõnelda ning ma olen julge nende seltsis.” Keegi teismeline poiss mainib: „Mu sõprus on sügavam ja püsivam eesti noortega.” Teine 15-a. poiss ütleb: „Eesti noortega on lihtsam olla sõber.” Edasi üks tüdruk kirjutab: „Mu tõelised sõbrad on eesti noored. Ameerika noored on kerged.”

Ka meeldivad meie noortele eesti peod ja aktused. Ainuke asi, mis neile seal ei meeldi, on pikad aktusekõned. Need tähendavad neile vähe, küll aga ettekanded, kus nad on ise tegevad. Üks noor mainib aktuse kohta: „Mul on alati suursugune tunne võtta osa meie aktustest ja pidustustest, kuhu meie inimesed tulevad kokku kui üks suur pere. See sisendab mulle hea mulje ja ma elan kõigele südamega kaasa. Eesti hümnid lauldes tulevad mul alati pisarad silma. Siis on mul tunne, et meie, eestlased, kuulume kokku.”

EESTI KEEL! Meie päritolu ja samuti ka meie püsimise põhiline alus seisab meie keeles. Eesti keel määrab meie rahvusliku kuuluvuse ja koondab meid üle maailma kõnes ja kirjas ning viib meid meie kultuurivarade ja kirjanduse juurde. Kui meie järgnevad põlvkonnad ei loe ega kõnele enam eesti keelt, mis saab siis meie kirjandusest! Keelest võõrdumine tähendab ka oma rahvast ja rahvusest võõrdumist ja ka lootusest eesti rahva püsimisele. Sellepärast on meil oma keele säilitamine ja õpetamine ülimalt tähtsusega. See peab algama juba maast-madalast. Eesti keele õpetamisega seoses tekib küsimus, kuidas oleme edaspidi üldse võimalised hajutatud olukorras võõrkeelt kõneleva suurrahva keskel õpetama eesti keelt. USA eesti koolidesse astub iga aastaga ikka enam ja enam lapsi, kelle eesti keele kõneoskus on vaeviline või hoopis puudub. Nende protsent on jõudnud 20-ni. Noortel, aastatelt 9–14, on eesti keele sõnatagavara kaunis puudulik. Nii ei tunta enam igapäevaseid keelepruuke nagu: visa, töökas, usaldama, vaev, kinnitama, ligimene, naaber jne. Omavahelistel kõnelustel eesti koolis, laagrites ja mujal nende kõne läheb üle võõrkeelele. Näib, et nende mõtlemine toimub juba võõras keeles. Mitmed eesti kogudused USA-s (võib olla ka mujal) kasutavad leeritundides inglise keelt abikeelena noortele piiblitlugude selgitamiseks. Eesti kirjanduse lugemine on paljudele noortele raskevõitu. On juhuseid, kus noored

loevad A. Viirlaid'i „Ristideta hauad” ingliskeelset väljaannet. Eesti koolidelt saadud andmed räägivad, et vähesed noored loevad eestikeelseid noorsooraamatuid. Saadavalolev kirjandus on neile raskevõitu, pole küllalt huvitav ega põnev. Meelsamini loetakse ingliskeelset noortekirjandust, mis on neile arusaadav ja huvikohane. Abi võiks siin vahest anda, kui noorte vanemad näitaksid enam oma-poolset huvi koos lastega meie noorsookirjanduse lugemiseks ja arutlemiseks. Eesti keele oskuse tagasiminekut mõjutab tublisti ka televisiooni programm. Need on faktid, mis panevad meid mõtlema, kuidas edasi minna eesti keele õpetamisega. Siin peame ära kasutama kõik oma jõu, oskuse, kogemused ja ka majandusliku panuse ja vanema generatsiooni keelelise rikkuse. Meil on vaja eestikeelset kirjandust lastele ja noortele, mis on huvitavad, pildirikkad ja küüniksid võõrkeelsete (inglise, saksa, rootsi) teoste paremiku tasemele. Majanduslikult peaksime olema võimelised seda tegema. Peab ainult olema selleks tahet ja armastust eesti noorte vastu. See pole ebaökoonomne, vaid see on meie tulevik, mille läbi säilitame keele kaudu oma rahvusliku kuuluvuse.

On tekkimas arvamine, et eesti asju võib ju tulevikus ajada võõras keeles. Selles on natuke ka tõtt. Välisvõitluse küsimusis teeme seda juba praegu, kuna teisiti pole see võimalik. Ühe rahva loominguline jõud, tema kultuur ja omapära peituvad aga tema põhikeeles. Meil eesti keeles! Eesti keel määrab meile ja meie rahvale koha maailmas. Kui võõrdume oma keelest, ent oleme siiski veel vereliselt eestlased, siis võtame kergesti üle ka võõra kultuuri selle täiuses ja unustame, mis oli kord meie. Hoiame siis kinni omast, oma keelest, kultuurist ja rahvusest ning elame eestlastena!

(Ettekanne eestluse viljelemise töörühma koosolekul II ülemaailmsel Eesti Rahvuskongressil Baltimore'is 8. juulil 1976. aastal.)

Gaston O. Randvee

EESTI TÄIENDUSKOOL KÖLNIS

Aastal 1957, kui koos proua Salme Kallasega siinse eesti täienduskooli tööga alustasime, nimetati seda kohta veel Porz-Westhoveniks. Aga nagu see juba paljudes kohtades on juhtunud, liideti see Kölni naabruses asetsev linnake aastal 1975 Kölni alluvusse. Nii on seega meist vähestest eestlastest siin teatud mõttes „kölnlased” saanud.

Tookord, aastal 1957, olime enamuses kõik alles hiljuti põgenikelaagrast tulnud. Meid oli siis selles välismaalaste asunduses kümme eesti perekonda. Korraldasime kokkutulekuid, milledest muidugi ka ümbruskonna ja kaugemaltki eestlased osa võtsid. Õppisime rahvatantse ja nagu ma juba ülal nimetasin, sai tookord ka sinne eesti täienduskool oma alguse.

Ruumide poolest oli siis olukord hea. Selles asunduses on rahvamaja, kus võisime kasutada ühte väikest ruumi oma kooli tegevuseks.

Kuna sellest on juba hulk aega möödunud, siis ma ei mäleta enam, kui palju oli meil õpilasi. Aga palju ei olnud neid tookordki. Siis tuli ajajärk, kus meie täienduskooli tegevus jäi teatud ajaks soiku. Vahele tulid tervislikud probleemid ja peale muu oli minul endal küllalt tegemist oma kolme väikese lapsega.

Aga pärast seda nimetatud vaheaega õpetasid meie lapsi palju aastaid proua Vaige Fuks ja hiljem hr. Evald Fuks. Hr. Fuks oli üldiselt tuntud agara eestlasena ja seltskonnategelasena ja tema nägi väga palju vaeva meie laste ja noortega. Ta suri möödunud suvel.

Juba oma tervise halvenedes palus hr. Fuks mind tungivalt täienduskooli tööd jätkata. Kuna minul õpetajaharidus ja -oskused puuduvad, siis ei tahtnud mina seda ametit enam oma õlgadele võtta. Otsisime kedagi teist, kuid tulemusteta. Olevik näeb aga välja niimoodi, et mina nüüd siiski õpetan meie lapsi või õigemini: katsun õpetada. Teen seda 1974. aastast alates.

Õpilasi on praegu viis. Neli tütarlast: kaheksa, kaksteist, kolmteist ja viisteist aastat vanad ja üks 16-aastane poiss. Aja jooksul on olukord meie väikeses eestlaste peres muutunud. Kui varem elas lähestikku kümmekond peret, siis viimaseil aastail on vahemaad pidevalt suurenenud. Inimesed leiavad endile paremad korterid asundusest kaugemal või ehitavad ise maju. Minagi ei ela enam seal asunduses. Minu viiest õpilasest elab ainult veel üks seal. Kuna õppetunnid toimuvad minu korteris, siis on temal üsna pikk tee eesti täienduskooli. Kaks õpilast kes on õed, elavad õnneks üsna lähedal. Ülejäänud kaks õpilast on minu lapsed.

Nii on meid kahjuks väga vähe. Kuid rõõmustav on märkida, et need noored, meie olukorda arvestades, räägivad head eesti keelt. Siinjuures tahan toonitada, et see on nende laste vanemate ja koduse kasvatus teene. Kui me ainult siin minu juures paar tundi nädalas eesti keelt räägiksime, siis ei jõuaks me mitte kuhugi.

Selles olukorras, milles me viibime siin, peab eesti keele rääkimine ja õppimine peaaesjalikult kodudes toimuma. Ainult siis näen mina mõtet meie igapäevaelas kokkutulekul eesti täienduskoolis.

Meie täienduskooli tunnid toimuvad reedeti poole kolmest kuni poole kuueni. Esimeses tunnis tegelen vanima meessoost õpilasega. Poole neljaks tulevad tüdrukud. Siis katsun asja niimoodi seada, et jutt hästi jookseks – muidugi eesti keeles. Võib-olla armsad lugejad arvavad, et on natuke imelik seda toonitada. Aga näit. kui on üks või kaks halvema eesti keele oskusega õpilast hulgas, küll siis kipub jutt kohe saksa keelele üle minema. Nii et mul on hea meel, kui minu õpilased siin toredat eestikeelset juttu ajavad. Muidugi teeme ka muud. Peaaesjalikult loeme, kirjutame ja laulame. Niisamuti puudutame ka eesti ajalugu ja maateadust. Mõnikord ma luban ka joonistada, mida õpilased väga armastavad. Näit. pilt laulupeost, millest ka meie õpilased osa võtsid. Niisugusel pildil näeb inimesi

Kõlni Eesti Täienduskooli õpilased esinemas jõuluõhtul 1976. Vasakult: Linda Fuks, Lea Küngas, Maret Laev ja Ivika Laev.

eesti rahvarõivais. Ja jutt sealjuures on umbes nii, et näe, sellel on ju niisugused rahvarõivad kui on minul, sinul või temal jne. Või siis üks seeria väikestes piltides, sobiv lause pildi juures, kuidas nad sõitu suvelaagrisse ette kujutavad jne.

Peab arvestama seda, et lastel on väsitav tööpäev saksa koolis juba seljaga, kui nad tulevad minu juurde. Selletõttu peab vahel ka mängides õppima.

Meie täienduskoolil oma raamatukogu ei ole, aga meil on vajalikud õpikud ja lugemikud.

Õppevahendite muretsemiseks ja õpetajate töötasuks saame osariigi valitsuselt väikest toetust. Selletõttu pean ka andma iga kuu aruande valitsusele koolitöö kohta. Sealt võidakse ka tulla kooli kontrollima.

Saksamaal tegutseb praegu veel kuus eesti täienduskooli kokku umb. 35 õpilasega. Kahjuks näeb meie koolide tulevik väga kurvana. Eestlasi on Saksamaal vähe ja nad elavad hajutatult üle terve maa. See omakorda halvab meie täienduskoolide tööd ja soodustab noorte ümberrahvustumist. Pealegi on eesti keelt rääkiv järelkasv väga väike. Enamasti on see tingitud segaabielsest. Mina panen oma lootused eestlaste suurematele keskustele nagu Stockholm ja Göteborg Rootsis või Toronto Kanadas jt.

Kuna me elame siin väga hajutatult, siis püüame kasutada iga võimalust

selleks, et saata oma noori nimetatud suuremais eestlaste keskustes korraldata-vaile eesti üritustele. Õnneks on praegu veel nii hea olukord, et noored ise ka seda väga soovivad või koguni igatsevad. Nii on meil siin Kölni kandis siiski välja-vaateid eesti keelt ja eesti meelt veel säilitada.

Luule Küngas

EESTI KEEL ROOTSI KOOLIS

Meie rahvusliku õpetus- ja kasvatustöös tuleb kasutada kõiki võimalusi, mis on kusagil käepärast. Selle põhimõtte järele talitades on hakatud Rootsis eesti keele õpetamise võimalust kasutama ka Rootsi koolisüsteemi raamis.

Enne selle küsimuse selgitamisele asumist olgu esitatud mõned märkmed – „Bülletääni” lugejaile väljaspool Rootsit mõeldes – Rootsis praegu kehtiva kooli-süsteemi kohta. Pärast Teist maailmasõda teostatud väga ulatusliku koolireformi järele kujunes Rootsi koolisüsteem järgmiseks:

1. Sunduslik põhikool, mis hõlmab üheksa õppeaastat ja on jaotatud kolme ast-messe: alamaste (1.–3. õppeaasta), keskaste (4.–6. õppeaasta) ja kõrgaste (7.–9. õppeaasta).

2. Kahe- kuni neljaklassiline gümnaasium, mis järgneb sunduslikule põhikoolile. Rootsi uues koolisüsteemis puudub eraldi kutsekoolide võrk, sest koolireformi teostamisega liideti kutsekoolid gümnaasiumikoolide süsteemi, mille raamis nüüd teostatakse ka kutsehariduse andmist vastavate harude ja liinide kaudu.

Eesti koolid Stokholmis ja Göteborgis töötavad täielikult Rootsi põhikooli süsteemis, kuid ainult alam- ja keskastme ulatuses, s.o. kuus õppeaastat. Stok-holmis on juba aastaid taotletud Eesti Kooli juurde ka kõrgastme saamist, kuid tänaseni on kõik vastavad taotlused luhtunud.

Väikeseks kompensatsiooniks Stokholmi eesti põhikooli puuduva kõrg-astme asemele hakati juba aastaid tagasi Eesti Kooli lõpetajaid koondama Stok-holmi lõuna osas asetseva Katarina põhikooli kõrgastmesse. Sel teel taheti säili-tada Eesti Kooli lõpetajate ühtekuuluvust ja edasist kokkuhoidu ka rootsi põhi-kooli kõrgastmel. Õppekeeleks oli muidugi ainuüksi rootsi keel, kuid eesti õpilas-tele võimaldati ka eesti keele õpetust kaks tundi nädalas. Kuna eesti õpilasi ei jätkunud iseseisva klassi moodustamiseks, siis tuli leppida segaklassiga.

Nüüd on Rootsis vähemusrahvustele – siin nimetatakse neid sisserännan-nuiks – soojemad tuuled puhuma hakanud. Äsja sisserännanute lastele, kes rootsi keelt veel ei valda või valdavad seda väga puudulikult, võimaldatakse koo-liõpetuse saamist oma emakeeles – Rootsis öeldakse: laste kodukeeles – niikaua kuni nad võivad üle minna rootsi keelele. Seega on siin tegemist ajutise ülemine-kuastmega, kuid juba kõneldakse ka püsivaist koolidest sisserännanud vähemus-

tele. Nii on Stokholmi linna koolivalitsuses arutamisel soome gümnaasiumi asutamine kõige lähemal ajal.

Rootsi kooliseaduses praegu kehtiva määruse järele on kõigi vähemusrahvuste lastel võimalus saada õpetust oma kodukeeles kaks tundi nädalas põhikooli esimesest klassist alates kuni gümnaasiumi lõpetamiseni. Lastevanemail tuleb oma vastavast soovist teatada koolijuhatajale ja neil tuleb ka koolijuhatajale abiks olla vastava pädevusega õppejõu leidmiseks. Koolide tunnikavas kahjuks ei leidu kindlat aega kodukeelte tundidele ja selletõttu tuleb õpilastel kaks tundi nädalas puududa mõne õppeaine tundidest. Teiseks suureks puuduseks on õppetundide vähene arv – ainult kaks tundi nädalas! Suureks plussiks aga on asjaolu, et õpilane saab oma eesti keele õpetust koolitöö ajal. See on õpilastele väga meelepärane.

Eesti keeles saadud hindend kantakse õpilase koolitunnistusele ja need on samaväärsed teiste õppeainete hinnetega, näit. üleminekul põhikoolist gümnaasiumi, kus mõnedes harudes on kohati suur võistlus ja hea hinne eesti keeles tõstab õpilase hinnete keskmist.

Rootsi kooli õppekavas on kahe võõrkeele õppimine sunduslik: A-keelena inglise keel põhikooli kolmandast klassist alates gümnaasiumi lõpetamiseni ja B-keelena õpilase valiku järele saksa või prantsuse keel põhikooli seitsmendast klassist alates. Gümnaasiumi õppekavasse kuulub veel C-keelena kolmas võõrkeel. Selle võivad õpilased valida oma suva järele. Näit. õpilane, kes B-keeleks on valinud saksa keele, võib gümnaasiumis valida C-keeleks prantsuse keele või ka vastupidi: kui õpilane on valinud B-keeleks prantsuse keele, siis ta võib gümnaasiumis valida C-keeleks saksa keele. Aga õpilased võivad valida C-keeleks veel teisi keeli, näit. hispaania või vene keele või ka oma kodukeele, s.o. eesti õpilaste puhul eesti keele. C-keelele on rootsi gümnaasiumi tunnikavas ette nähtud neli tundi nädalas ja osavõtjaid peab olema vähemalt kaheksa õpilast. Eesti keele õpetamiseks C-keelena neli tundi nädalas omaette tunnikavas on muidugi suureks eeliseks, kuid nõue õpilaste arvu kohta rühmas on eesti õpilaste puhul raskesti täidetav, kuid koolide vaheliste ja muude kombineerimistega on seegi probleem lahendatav.

Eesti keele õppekavade koostamisel ja õppetöö sisustamisel on õpetajail täiesti vabad käed. Sel puhul on silmas peetud ja aluseks võetud Eesti Komitee Koolitoimkonna poolt 1964. a. kehtestatud õppekavu ühes vastavate seletuskirjadega ja nüüd Eesti Komitee Kooli- ja Noortetoimkonna õppekavade komisjoni poolt koostatud eesti keele õppekavu, mis on nüüd saadetud kõigile koolidele üle maailma. Peale eesti keele ja kirjanduse õpetatakse õpilaste eale ja jõudlusele vastavalt ka Eesti maateadust ja ajalugu ning võimaluste piirides kõigile õpilastele ka eesti laulu. Kõik õpilased peavad igal õppeaastal läbi lugema vähemasti ühe eestikeelse raamatu. Allakirjutanu seniste kogemuste ja tähelepanekute järele õpivad ja töötavad õpilased eesti keele tundides suure innuga. Ka

kõik kodused ülesanded täidetakse väga hoolikalt. Sel puhul võib muidugi märgata lastevanemate abistavat kätt, mida tuleb pidada väga soovitavaks.

Sel puhul väärivad erilist märkimist mõned väga huvitavad tähelepanekud lastepsühholoogiast. Lapsed õpivad – eriti teatud eas – selleks, et saada head hinnet. Parema hinde saamiseks on õpilased valmis hea meelega rohkem eestikeelseid teoseid lugema ja loetud teostest koolis jutustama – ainult näita neile sobivaid teoseid! Ei laste ega nende vanemate suust pole senini kuulda olnud nurisemist mõne teose mittehuvitavuse pärast. Eesti rahvuse ja eesti keele oskuse säilitamine võõrsil – need ja veel teised meie rahvusliku kasvatuse suured ideaalid on meie laste arusaamisele veel liiga kõrgel ja kaugel. Neid huvitab esijoones kõrge hinne eesti keeles. Kahjuks pean ma siinkohal märkima, et meie noortele sobivaid teoseid on üpris vähe ja mitu väärtuslikku teost on trükist lõppenud, näit.: Elin Toona „Lotukata”, J. Parijõe „Kodumaa helinid”, A. Kalmuse „Kaarnakünka”, H. Nõu „Ruuduline röövel” jt.

Peale üldise õppetöö peab iga õpilane igal õppeaastal 7. õppeaastast alates ühe referaadi koostama ja selle ette kandma. Seda tehakse hea meelega, täiendades ettekannet filmide, heliülesvõtete ja valguspiltidega.

Kõik eesti keele, Eesti maateaduse ja ajaloo ning eesti laulude õppimiseks vajalikud õpikud ja saatematerjalid saavad õpilased koolivalitsuse kaudu tasuta. Niisamuti tasuta saame ka suurt Eesti kaarti vajalikul arvul. Ka õpetajad saavad neile vajalikud käsi- ja saateraamatud tasuta.

Käesoleval õppeaastal töötab eesti keele õpetajatena rootsi koolides Stokholmis ja selle lähistel peale allakirjutanu veel kolm eesti õpetajat. Minul on viies rootsi koolis kokku 24 nädalatundi ja selletõttu olen kinnitatud ekstraõpetajaks päevapalga alusel. Teised õpetajad töötavad tunniandjatena vastava tunnitasu alusel, mis on erinev kooliastmete järele.

Õpilasi on meil praegu kokku 75, nendest on minu juures 45 õpilast, kellede hulgas on rohkesti ka segaabeluidest. Õpilaste arv õpperühmades võib olla väga erinev; on lubatud ka 1–2 õpilast rühmas. Enamasti on keskmiselt 5–6 õpilast rühmas.

Peale Stokholmi on käesoleval õppeaastal teada olevalt ka Göteborgis eesti keele õpetust kolmes rootsi koolis.

Eespool esitatud märkmete kokkuvõtteks olgu lühidalt märgitud, et eesti keele õpetus rootsi koolisüsteemi raamis ei ole praegusel kujul meie rahvusliku kasvatuse ja õpetuse ideaalne lahendus. Tundide arv nädalas ei ole kaugeltki piisav ja rohkesti probleeme ja takistusi õpilaste osavõtuks tekitab asjaolu, et õpilased peavad puuduma mõne õppeaine tundidest. Väikestes rühmades, kus on ainult 1–2 õpilast, võib küll õppetööhulgalt palju saavutada, kuid eriti nooremate õpilaste puhul jääb ära kaasõpilastega koosõppimise ja -töötamise stimuleeriv mõju. Niikuinii viibivad meie õpilased rootsi koolides isoleeritud olukorras. Aga me viibime ju olukorras, kus meil on valikuvõimalusi rahvusliku kasvatuse ja

õpetustöö teostamiseks äärmiselt vähe. Peame kasutama kõiki käepärast olevaid võimalusi. Sellise olukorra leevendamiseks olen soovitanud oma õpilastele osa võtta eesti suvekodudest ja eriti meie noorte organisatsioonidest ning meie rahvuslikest üritustest (Eesti Päevadest jt.). Eesti keele tundide vähest arvu saab korvata suurema kodutöö abil, mida oleme senini rohkesti kasutanud.

Eesti keel ülikoolitasemel.

Eesti keel esineb Rootsis kahe ülikooli õppekavas: Uppsalas ja Lundis ja eesti keelt saab õppida ka üksikult omaette ainenä. Eesti keele kursus nim. ülikoolides ja nende filiaalides on jaotatud kolmele nivoole: A-nivoo (20 punkti), B-nivoo (40 punkti) ja C-nivoo (60 punkti). Uppsala ülikoolis õppis käesoleva õppeaasta sügispoolaastal A- ja B-nivool kokku 35 üliõpilast. Nendest õppis 8 üliõpilast Uppsalas, kuna 27 üliõpilast olid pärit Stokholmist, siis vastava kokkuleppe kohaselt need said eesti keele õpetust Stokholmi ülikooli ruumides Frescatis.

Lundi ülikoolis oli käesoleva õppeaasta sügispoolaastal eesti keele õppeharus õppijaid järgmiselt: A-nivool – 20, B-nivool – 14 ja C-nivool – 5, kokku 39. Peale eesti keele õppeharu õppis Lundi ülikooli soome keele õppeharus C-nivool 5 üliõpilast, kes õpivad lühendatud 9-punktilist eesti keele kursust (grammatika ja lugemiskursus).

Peale Uppsalas (Stokholmis) ja Lundis teostatava eesti keele õpetuse alustasid sügispoolaastal Göteborgis ja Borås'is koostöös Lundi ülikooli soome-ugri keelte instituudiga oma õpetegevust ülikooli tasemel kolm eesti keele rühma kokku ligi 30 osavõtjaga.

Seega oli Rootsis käesoleva õppeaasta sügispoolaastal eesti keele õppijaid ülikoolitasemel kokku üle 100. See oli rõõmustavalt suur arv. Eriti rõõmustav on veel asjaolu, et nende hulgas on rohkesti neid, kes on siin Rootsis juba ülikooli lõpetanud. Me loodame ülikoolitasemel eesti keelt õppijate hulgast hädavajalikku lisajõudu meie rahvusliku kasvatuse tööväljale, kus on õpetajaist kohati suur puudus.

Lõppkokkuvõttes tahaksin märkida, et oma rahvusliku kasvatuse tööväljal kõiki käepärast olevaid võimalusi kasutades peame pürgima võimalikult laiemat kontakti kogu eesti vaimse loominguga ja transformeerima seda eesti keele ja eesti rahvuskultuuri saavutuste kaudu oma kodudesse. Eesti raamatutega me otsime sidet minevikus loodud püsivate väärtustega, mis aitavad meie võõrsil kasvava põlvkonna vaimse palge kujundamist sisukamaks ja omapärasemaks.

Aleksander Rentik

EESTI KEELE ÕPETAMISEST INGLISMAAL

Inglismaal puuduvad eesti täienduskoolid. Meie laste arv on vähenenud, niisamuti on vähenenud ka nende energiliste inimeste arv, kes saaksid ja oskaksid anda oma osa eesti rahvusliku kasvatuse tööväljal ja eriti eesti keele õpetamisel. Allakirjutanu teeb seda tööd pärast pensionile siirdumist täielikult ainult tänuvõlast meie kodumaa ja meie kauni eesti keele vastu.

Kuipalju Eesti Majad Inglismaal omal ajal toetasid meie täienduskoole, seda pole teada, aga võib arvata, et mitte palju. Inglise haridusministeeriumilt ei ole me senini ühtegi penni saanud, niisamuti ka mitte varudest, millest ülal peetakse meie esindusi. Ma olen ka meie avalikkuse tähelepanu juhtinud noorte eestikeelse hariduse edendamise hädavajalikkusele, kuid tänaseni mitte kippu ega kõppu!

Seega lasub pearõhk lastevanemail: koduõpetuse raamis lastele eesti keelt õpetada ja seda ka igapäev kasutada; vahetevahel etteütlosti teha ja grammatikat korrata. See kõik muidugi eeldusel, et vastavad raamatud-õpikud on olemas. Kui vastavaid raamatuid ei ole ja ei taheta neid ka muretseda, siis olukorra päästmiseks jääb veel ainukeseks lootuseks kinkida lastele lugemik ja muu õpik, et sel viisil kuidagi kaudselt tõmmata teda meie õpetusrühma.

Meie rahvusliku kasvatuse praegust olukorda Inglismaal ja reaalseid võimalusi sellel alal selgitanud, jõudsin otsusele, et meie noorte eesti keele õppimisele õhutamiseks ja ergutamiseks tuleb meil siin ühe võimalusena edasi kasutada eesti keele eksameid 'O' (= Ordinary) leveli ja 'A' (= Advanced) leveli, s.o. alam- ja ülemastme ulatuses. Alamastme ulatuses võetakse eksamitele 15 aasta vanuses ja ülemastme ulatuses enne ülikooli minekut, s.o. 18 ja 18+ aasta vanuses.

Londoni ülikooli juures alustasid mõned meie noored eesti keele eksamite õiendamiseks 'O' leveli ulatuses juba 1965. a. alates, kuid vahepeal jäi asi soiku ja nüüd ei tahagi Londoni ülikool vastavate kandidaatide vähese arvu tõttu seda ülesannet enam oma õlgadele võtta. Ma olen küsimuse uuesti üles võtnud ja vastavad läbirääkimised Londoni ülikooliga on käimas. Siin ei ole küsimus mitte ainult prestiižist ja tunnustamisest, vaid ka rahast, mida on Londoni ülikoolil eksamite ja kõigi muude kulude katmiseks, kuid meil ei ole seda.

Kuna läbirääkimised Londoni ülikooliga ja teiste vastavate asutustega võtavad aega, meie aga ei või asjaga enam viivitada, siis moodustasime 1976. a. augustis oma eksamineerimiskomisjoni koosseisus: Enn Saluveer (esimees), Amanda Saluveer, Ernst Luuk ja Henno Pajo – kõik kutselised pedagoogid, neist Enn Saluveer ja Ernst Luuk on üle 20 aasta ka Inglismaal keskkoolides kutseliste õpetajatena töötanud. Kuigi meie poolt moodustatud eksamikomisjon veel ei ole ametlikku tunnustust saanud, siiski me asusime tööle ja avaldasime noortele „Eesti Hääles” üleskutse registreerumiseks – osavõtjaid peab olema vähemalt 12 – ja õppimisega alustamiseks, et valmistuda eesti keele riiklikele eksameile, esialgu

'O' leveli ulatuses. Meie eksamikomisjon peab ise silmas pidama, et meie õppekavad ja eksaminõudmised on needsamad, mis on kehtivad ka teistes keeltes. Ja me olemegi nii korraldanud, et eesti keele eksam on võrdne siin maal õpetatavate teiste keeltega: prantsuse, saksa, hispaania, vene, itaalia jt. Vastavalt sellele on eesti keele eksami ulatus ja laad järgmine: kolm eksamipaberit, kõik kirjalikud. Sellele järgneb suuline eksam. Viimane hõlmab jutuaajamist igapäevastel teemadel. Selle abil selgitatakse keele praktilist oskust, kestvusega umb. 10 minutit. Selle järele selgitatakse eesti keele lugemisoskust ja arusaamist loetud tekstist. Viimane toimub peamiselt vastavaile küsimustele saadud suuliste vastuste kaudu. Kirjalikud eksamid + kõik muud katsed kokku kestavad üle nelja tunni. Eksamineeritavaile tuleb tõlkida eesti keelest inglise keelde, kirjeldada mida ta näeb neljal pildil, mis esinevad seeriana, kiri sõbrale või mõni muu kirjand, kokku umb. 120 sõna. Lisaks vastastikustele tõlgetele mõlemast keelest, on eksamikavas veel nn. *Comprehension*. See katse seisneb selles, et õpilasele loetakse ette teatud pala ja siis esitatakse talle inglise keeles küsimusi selle pala sisu kohta ja ta peab nendele vastama. Eestikeelsed küsimused esinevad teistes tekstides. See on üldjoontes eksamiskeem, mida rakendatakse ka eksamitel teistes keeltes, sest hindamiskaala ja nõudmiste ulatus peavad olema võrdsed. Eespool esitatud eksamikäik ja -nõudmised kehtivad 'O' leveli, s.o. alamastme eksami kohta.

'A' leveli eksam on palju raskem. See nõuab juba põhjalikku grammatika ja ka kirjanduse tundmist. Aga kirjanduse tundmine piirdub siiski peamiselt teatud autorite poolt kirjutatud teoste tundmisega. Teostes esinevate tegelaste karakteriseerimine toimub suuliselt ja kirjalikult. Eksamil kirjutatud viimistletud kirjalikud tööd on üheks peanõudeks ja ka suuline eksam omab üsna suurt tähtsust lõpliku hinde saamisel.

Inglismaal on tavaks see, et kes õiendab mingi keele eksami ülemastme ulatuses, see hakkab seda keelt ka ülikoolis õppima. Eesti keel on siin sellel alal erandiks, sest seda ei õpetata siinseis ülikoolides, nagu seda kuuldavasti tehtavat Rootsis ja mujalgi. Inglased ei kuluta meie etnilisele rühmale selleks mitte pennigi. Minu ülesandeks on õhutada, ergutada ja aidata nõu ja jõuga.

„Eesti Hääle” toimetaja lahkkel vastutulekul olen hakanud nim. lehes „Eksaminurka” toimetama. Selles avaldan õppeülesandeid, etteütlosti ja rohkesti muud harjutusmaterjali tõlkimiseks eesti keelest inglise keelde ja vastupidi. Edasi annan juhtnõore etteütlejatele ja õpilastele teemasid kirjanikeks jne. Lisaks kõigele annan õpilastele metoodilisi juhiseid ja näpunäiteid õppimiseks ja selles parimate tulemuste saavutamiseks. Parandan mulle saadetud harjutusi, tõlkeid ja kirjanikke. Ühe sõnaga: julgustan, ergutan, juhatan ja aitan kaasa igal võimalikul viisil. Omalt poolt olen kinkinud ilukirjanduslikke teoseid õpilastele, kellede vanemal puudub raha nende ostmiseks.

Eesti keele õpetamisega ja vastavate eksamite korraldamisega seoses on ka *õpperaamatute* küsimus. Meil on lapsevanemaid, kellel on õpikuid, kuid on

terve rida neid, kellel pole mitte midagi. Vajalike õpikute puudus on Inglismaal suureks ja väga tõsiseks probleemiks.

Rootsi Eesti Komitee Kooli- ja Noortetoimkonna esimees Joh. Ungerson avaldas möödunud aasta sügisel „Eesti Hääles” pikema kirjutise, kus ta ms. märkis, et Rootsi-Eesti Õpperaamatufondi laos seisvat praegu 22.000 õpperaamatut ja lisab juurde, et see olevat väga suur investeerimine. Oleks vägagi soovitatav, kui Rootsi-Eesti Õpperaamatufond kingiks meile oma suurest laost teatud komplekti raamatuid raudvaraks. Me saaksime seda komplekti kasutada näit. meie laste suvekodus, kus ma olen juhatajaks ka eeloleval suvel.

Mina olen isiklikult kinkinud umb. 30 eesti noorele, kes tunnevad huvi eesti keele vastu, üle 30 eestikeelse ilukirjandusliku teose. Kas seesama arv õpikuid käiks Rootsi-Eesti Õpperaamatufondil üle jõu?

Enn Sahuveer

MÖTTEID KAKSKEELSUSEST

Meie pagulasringides on levinud laialt arvamus, et eesti keele kõnelemine kodus mõjuvat pidurdavalt laste kohaliku maa keele õppimisele. See ekslik arvamus on viinud niikaugale, et rida eesti lastevanemaid püüavad vältida eesti keelt ja kõnelevad oma lastega ainult inglise keeles. On ülim aeg võtta revideerimisele meie vaated kakskeelsuse ehk bilingvalismi kohta.

Keelteoskust võib võrrelda nägemise ja kuulmisega. Me oleme harjunud nägema oma ümbrust kahe silmaga. Kui aga katame ühe silma kinni, siis me näeme kõiki esemeid ilma sügavusteravuseta sellelsamal tasemel. Kui suleme ühe kõrva, siis kaotame suunateadvuse – kõik hääled tulevad meile ei tea kust. Üksnes nägemine kahe silmaga ja kuulmine kahe kõrvaga annab meile reljeefse ruumi ning suunataju.

Seesama lugu on ka keeltega. Kui me oskame ainult üht keelt, siis me ei saa seda millegagi võrrelda. Õpime aga ühele keelele lisaks teise, siis tõusevad mõlema keele omapärasused reljeefelt esile. On väga oluline teada, et iga keel analüüsib ning tõlgendab välis- ja sisemaailma eri viisil. Kui me oskame kaht keelt, siis me võrdleme ning vastandame ka kaht erinevalt liigestatud maailmapilti. See arendab aju ning teritab vaimu.

Eesti keelt õpib laps koduseis tingimustes otsekui mängides. Sellele mängukaaslastelt ja hiljem koolis teise keele juurdeõppimine teeb teda drastiliselt teadlikuks kummagi keele sarnasustest ja erinevustest, viib teda nägema kummagi keele struktuuri ning selle taga kerkivat maailmapilti ja avab lõpuks tee kummagi kultuuri varasalve juurde.

Seda tõde on tähele pannud paljud suurmehed juba enne meid. Goethe

väljendas seda paradoksliku tabavusega: „Need, kes oskavad ainult üht keelt, ei oska ühtegi keelt!” Ja Juhani Aho kirjutab oma Pariisi päevadest: „Õppides seal prantsuse keelt, õppisin ära ka oma soome keele ja õppisin mõistma oma maad.”

Me elame sellel mandril Ameerika või Kanada ühiskonnas ja kõneleme inglise või prantsuse keelt oma kutsealal. Aga meie eesti keel on ideaalne suhtlemiseks meie perekonnas ja intiimses sõpraringis. Vana Venemaa tippmehi Mihhail Lomonossov näitas, et iga eriala jaoks sobib teatud Euroopa kultuurkeel kõige paremini, aga kõnelemiseks Jumalaga ainult emakeel. Sedasama mõtles ka filminäitleja Telly Savalase kreeka päritolu isa, kui ta oma lastele ütles: „Lapsed, ma soovin, et te õpiksite ära palju keeli ja et te võiksite suhelda paljude inimestega. Aga kui te kõnelete Jumalaga, siis kõnelge kreeka keeles!”

Norra misjonär Isaak Olsen (surnud 1730) kirjutab laplastest, et nende uskumuse järgi elavad nende surnud esivanemate vaimud maa all: „Nad kõnelevad lapi keelt, sest see on parim kõigist keeltest. Seda kõnelesid nende jumalad ja selle loojaks olid esimesed šamaanid, vaimud ja teised muistsed olendid.” Surnud esivanemad manitsevad lapsi elama sellelsamal viisil kui elavad nemad maailmas, kõnelema sedasama keelt ja pidama neidsamu kombeid, kui nad tahavad elada kaua ning õnnelikult, olla edukad oma töös ja kanda hoolt, et nad ise ja nende loomad oleksid terved.

Nordimusest, mille põhjustab emakeele (või ka isakeele) mitteoskamine, kirjutab haaravalt soome-rootsi luuletaja Zachris Topelius. Topeliuse isa oli innukas soome rahvaluule koguja ja publitseerija, kuid poeg kasvas üles rootsi miljöös ega osanud enam soome keelt. Oma päevaraamatus kirjutab ta 18.märtsil 1836.a. pärast seda, kui Soomes oli puhkenud vaimustustorm „Kalevala” ilmumise puhul: „Uus teos „Kalevala” on väljas! Kuidas mu isa oleks rõõmustanud, kui ta oleks elanud niikaua, et ta oleks saanud seda näha! Sa oled tõeline lollpea, Zachris (seda ta ütleb enese kohta), kes sa pole võimeline lugema oma isa kirjutatud raamatut. Häbi, häbi!”

Aga emakeele või isakeele tähtsus ulatub kaugelt üle üksikisikute ja nende aja. Keel on rahvuse peamine ja kõige olulisem tunnus. Kui keel kaob, on kadunud ka rahvas. Setudelt on kirja pandud uskumus, et kui surija kõrval mängida kannelt, siis ei puutu surm temasse niikaua, kui helisevad kandlekeeled ja kõlab laul. Suur eestlaste sõber professor Matti Kuusi vihjab sellele setu uskumusele ja jätkab: „Selles uskumuses kätkeb sügav sümboolne tõde, kui me mõtleme väikeste rahvaste elu ja surma. Niikaua kui liivlased, vepselased, baskid, bretoonid ja teised laulavad omas keeles, mängivad oma muusikariistadel, niikaua ei puutu surm nendesse rahvakillukestesse.”

Sellele rahvaste loendile võime lisada ka eestlased.

Felix Oinas (USA)

EESTI RAAMAT JA EESTI NOOR

1975. aasta oli meil kuulutatud Raamatu Aastaks, mis lõppes 24. veebruaril 1976. Raamatu Aasta puhul ilmus rohkesti kirjutisi, korraldati aktusi, kus peeti ülistavaid kõnesid eesti raamatu ülisuurest tähtsusest, eriti nüüd siin Välis-Eestis. Ka Eesti Õpetajate Keskühingu juhatuses oli Raamatu Aasta kõne all meie siin võõrsil sündinud ja üleskasvava põlvkonna seisukohalt. Sel puhul kerkis päevakorrale kaks küsimust: mil viisil ja kui suures ulatuses toimub meie noorte juhatamine eesti raamatu juurde lasteaiast alates ja teiseks, kas ja kui suurel määral on meil üldse olemas koolide raamatukogusid ja jaataval korral, kas ja kui suures ulatuses neid kasutatakse? Muidugi oli Eesti Õpetajate Keskühingu juhatus teadlik ka võimalusest, et paljudel koolidel ei ole oma raamatukogu, kuid meid huvitas sel puhul ikkagi küsimus: kas ja mida siis sel korral tehakse eesti raamatu tutvustamiseks oma õpilastele ja nende õpetamiseks ja harjutamiseks eesti raamatu lugemisele?

Kõigi nimetatud ja veel mitmete teiste küsimuste kas või osalisekski selgitamiseks otsustas Eesti Õpetajate Keskühingu juhatus oma 1976. aasta töökavasse võtta ankeedi korraldamise meie lasteaedade ja koolide raamatukogude kohta.

Vastav ankeet valmis möödunud aasta oktoobris ja saadeti välja ühes järgmise kaaskirjaga üle maailma:

Eesti koolidele (täienduskoolidele) ja lasteaedadele (mänguringidele)

Eestikeelsel kirjasõnal on äärmiselt suur tähtsus eesti rahvuslikus kasvatuses üldiselt ja eesti keele oskuse omandamises eriliselt. Noortele sobiva eestikeelse kirjavara pideva lugemise kaudu on võimalik meie noori kasvatada ja harjutada eesti kirjanduse lugejaiks nende täisikka jõudmisel.

Eesti Raamatu Aasta lõpu lähenemisel võttis Eesti Õpetajate Keskühing oma töökavasse ülevaate hankimise eesti koolide (täienduskoolide) ja lasteaedade (mänguringide) raamatukogude kohta üle maailma.

Vajaliku ülevaate saamiseks koostas EÕK-u juhatus vastava ankeedi, mille lisame siia juurde. Ankeedid palume täidetult tagastada *hiljemalt* 15. jaan. 1977 järgmiselt:

Rootsis aadressil: Estniska skolan, Svartmang. 20–22, 111 29 Stockholm;

Saksamaal – Eestlaste Keskkomiteele või Eesti Põgenike Koondisele;

USA-s – Eesti Koolide Keskusele;

Austraalias – Eesti Seltside Liidu kultuuriala juhatajale pr. Helga Lompile;

Kanadas – Kanada Eesti Õpetajate Ühingu juhatajale Torontos.

EÕK-u juhatus palub eesti koole ja lasteaedu suhtuda ankeedi täitmisse täie tõsidusega, sest *kõigist* koolidest ja lasteaedadest saadud andmete ja vajalike lisaseletuste abil me loodame saada täieliku ülevaate olukorrast meie rahvuslike õppeasutuste raamatukogude alal üle maailma. See on esmakordne katse kogu meie pagulaspõlve kestel ja me loodame sellest palju tulu meie rahvusliku kasva-

tuse tööväljale. Palume ka tungivalt silmas pidada antud tähtaega – 15. jaanuar 1977 –, sest siis jõuame avaldada kokkuvõtted ankeetidest meie „Bülletääni” järgmises numbris.

Kõigile koolidele ja lasteaedadele suure vaeva eest juba ette südamlikku tänu avaldades ja meie parimaid tervitusi saates,

Eesti Õpetajate Keskühingu juhatuse nimel:

Herman Rajamaa

esimees

Hilda Marand

abisekretär

Stokholmis oktoobris 1976

ANKEET

eesti koolide (täienduskoolide) ja lasteaedade (mänguringide) raamatukogude kohta.

1. Kooli (lasteaia) nimetus ja aadress:
2. Kooli (lasteaia) juhataja nimi ja aadress:
3. Koolis (lasteaia) on 1976/77. õppeaastal ..... õpilast.
4. Kooli (lasteaia) raamatukogus on eestikeelseid teoseid ..... eks.
5. Nende hulgas on nooremale astmele (kuni 11. eluaastani) sobivaid teoseid ..... eks.
6. Vanemale astmele (11. eluaastast ülespoole) ..... eks.
7. Kas on olemas raamatute register ja kataloog? On ..... Ei ole.
8. Kuidas toimub raamatute laenutamine?
9. Raamatute laenutamise sagedus eelmisel õppeaastal: ühtegi raamatut ei laenutanud ..... õpilast, ühe raamatu laenutas ..... õpilast, kaks raamatut laenutas ..... õpilast, kolm ja enam raamatut laenutas ..... õpilast.
10. Kui koolil (lasteaial) ei ole oma raamatukogu, siis kuidas on lahendatud eesti noorsooraamatute hankimine õpilastele:
  - a) kas mõne kohapealse eesti organisatsiooni raamatukogu abil?
  - b) mõnel muul viisil ja kuidas?
11. Eestikeelseid noorsooraamatuid on ..... õpilase kodus.
12. Kas kooli raamatukogus on ka selliseid teoseid, mis sobivad meie noortele ka pärast koolist lahkumist?
On ..... Ei ole. Jaataval korral ..... eks.
13. Kas kooli endised õpilased on kasutanud kooli raamatukogu ka pärast koolist lahkumist? On ..... Ei ole.
14. Jaataval korral: kui mitu eesti noort kasutas kooli raamatukogu eelmisel õppeaastal? Vastus: ..... noort.
15. Kuidas toimub kooli (lasteaia) raamatukogu täiendamine?
16. Eesti noorsooraamatuid, mida õpilased on kõige meelsamini lugenud:
17. Arvamusi, seisukohti ja ettepanekuid meie kooliraamatukogude korraldamise, sisustamise ja kasutamise kohta üldiselt ja eesti noorsookirjanduse kohta eriliselt.

KOKKUVÕTTEID JA KOMMENTAARE

Vastuseid on senini saanud kokku 36 koolilt (täienduskoolilt) ja lasteaialt (mänguringilt). Kuigi kaaskirjas ja ka ankeedis oli selgesõnaliselt märgitud, et vastata palutakse kõigil koolidel ja lasteaeadel, s.t. ka nendel, kus ei ole oma raamatukogu, jätsid siiski mitmed koolid ja üks lasteae vastamata. Mittevastamise peapõhjuseks näib olevat oma raamatukogu täielik puudumine ja vähemal määral nähtavasti ka mõni muu põhjus.

Mitme ankeedi suure hilinemise tõttu ei olnud alljärgnevas kokkuvõttes enam võimalik saanud ankeete üksikasjaliselt uurida ja statistiliselt läbi töötada ning kõik andmed vastavais tabelites esitada – loodetavasti ehk avaneb selleks võimalus veidi hiljem ühes teises väljaandes –, selletõttu esitame ainult mõned väljavõtted ühes kommentaaridega.

Vastanud koolidest ei ole oma raamatukogu 12 koolil. Suurim raamatukogu on Stokholmi Eesti Algkoolil – 1415 köidet, kuid nende hulgas on nooremale astmele sobivaid raamatuid ainult 107 köidet, mis on väga mõtlemisväärne. Silmatorkavalt suuri raamatukogusid on meie täienduskoolidel üldiselt vähe. Suurim raamatukogu on New Yorgi Eesti Koolil, kus on 512 köidet. Edasi võiksime märkida Adelaide'i Lasteaia raamatukogu, kus on 344 köidet (nähtavasti on selles arvus ka seisma jäänud täienduskooli teosed) ja Chicago Eesti Kooli, kus on 275 köidet. Stokholmi Eesti Lasteaial on 210 köidet. Teistel on vähem.

Saabunud ankeetide vastustest nähtub, et koolide oma raamatukogude suurus ei ütle veel kõike, sest paljud eesti koolid on tihedas seoses kohalike eesti organisatsioonide raamatukogudega, mida koolid võivad kasutada oma suva kohaselt. Sel puhul on aga ilmnenuid tuttav fõsiasi, et eesti organisatsioonide raamatukogudes on *lastele* sobivaid teoseid üpris vähe. Selle kohta olgu esitatud mõned näited. Nii on Albany-Schenectady Eesti Koolil kasutada kohaliku Eesti Ühingu raamatukogu, kus leidub 204 köidet, kuid nende hulgas on nooremale astmele (kuni 11. eluaastani) sobivaid teoseid ainult 3–4 eks. ja vanemale astmele ainult 5–10 eks. Norrköpingi Eesti Täienduskooli juhataja (Rootsis) on andnud ka oma isikliku raamatukogu (ca 500 köidet) oma kooli õpilaste käsutusse; peale selle on koolil kasutada ka kohaliku Eesti Kodu raamatukogu, kus on 1200 köidet. Kui palju on nende hulgas noortele sobivaid ja neid huvitavaid raamatuid, selle kohta ei ole antud andmeid. Niisamuti on Melbourne'i Eesti Täienduskooli oma raamatukogule, kus on 60 köidet, lisaks kasutada kohaliku Eesti Ühingu raamatukogu, kus on üle 1000 köite, kuid sealgi on teadmata noortele sobivate teoste arv; tõenäoliselt ei ole neid Melbourne'iski kuigi palju.

Eespool esitatud näiteile kõrvutame andmeid mõnedest koolidest, mis on natuke rõõmustavamad.

Göteborgi Eesti Algkooli raamatukogus on 123 köidet, mis kõik on kooli juhataja kinnitust mööda õpilastele sobivad: nooremale astmele 50 raamatut ja vanemale astmele 73 raamatut. Connecticuti Eesti Kooli raamatukogus on

85 köidet, milledest on nooremale astmele sobivaid 45 raamatut ja vanemale astmele 40 raamatut. Chicago Eesti Koolil on – nagu eespool juba märkisime – 275 köidet, nendest on 99 teost sobivad nooremale astmele ja 32 teost vanemale astmele. (Koolis on 24 õpilast.) Toronto Eesti Täienduskooli raamatukogus 182 köidet, mis kõik on sobivad kogu täienduskooli ulatuses; mittedobivaid teoseid ei ole kooli raamatukogusse üldse vastu võetud. Analoogiline lugu on ka Toronto Eesti Keskkooli raamatukoguga, kus leidub 176 köidet, mis kõik sobivad õpilastele. See on ka arusaadav, sest sellele koolitüübile on juba kergem leida sobivaid eestikeelseid noorsooraamatuid.

REGISTER, KATALOOG JA LAENUTAMINE

Küsimusele, kas on olemas raamatute register ja kataloog, on jaatav vastus vähestelt koolidelt, kus on olemas oma raamatukogu, enamikul koolidel need kas puuduvad või vastatakse ebamääraselt: „osaliselt”.

Raamatute laenutamise kohta anname kõigepealt sõna mõnede koolide juhatajaile. Hälsingborgi Täienduskooli juhataja (Rootsis) kirjutab: „Raamatute laenutamine toimub sunniviisil – õpetajad annavad lugeda.” Borási Pärnu Lipkonna Täienduskooli juhataja (Rootsis) kirjutab: „Kes midagi soovib, see küsib ja saab raamatu; kui ta on küllalt suur, et ulatab võtta, siis võtab ise ja toob hiljem tagasi.”

Kuna paljudes koolides, kus küll on olemas oma raamatukogu, kuid puuduvad vastavad kartoteegid ja kataloogid, siis ainult kümme kooli on üksikasjaliselt märkinud raamatute laenutamise sagedust. Nendest olgu välja tõstetud mõned näited:

Stokholmi Eesti Algkoolis on 107 õpilast. Nendest ei laenutanud õppeaasta kestel ühtegi raamatut 26 õpilast, ühe raamatu laenutas üheksa õpilast, kaks raamatut – 24 õpilast ja kolm ja enam raamatut – 48 õpilast, s.o. peaaegu pool õpilaste üldarvust. Göteborgi Eesti Algkoolis on 43 õpilast. Ühtegi raamatut ei laenutanud 7 õpilast, ühe raamatu laenutas 29 õpilast, kaks raamatut laenutas 7 õpilast ja kolm ja enam raamatut – 5 õpilast.

Võrdluseks eespool esitatud andmeile olgu mõnedest täienduskoolidest märgitud *Toronto Täienduskool*, kus on 229 õpilast. Nendest ei laenutanud ühtegi raamatut 20 õpilast, ühe raamatu laenutas 170 õpilast, kaks raamatut 30 õpilast ja kolm ja enam raamatut ainult üheksa õpilast. *Chicago Eesti Koolis* oli 24 õpilast. Ühtegi raamatut ei laenutanud viis õpilast, ühe raamatu laenutas 4 õpilast, kaks raamatut – kaheksa õpilast ja kolm ja enam raamatut – 7 õpilast. Käsitletud peatüki lõpetuseks olgu esitatud *Borási Pärnu Lipkonna Täienduskooli* juhataja märkus raamatute laenutamise sageduse kohta: „Vabatahtlikult ei laenutanud keegi ühtegi raamatut.”

Ka kümne kooli üksikasjalised andmed raamatute laenutamise sageduse kohta ei anna siiski õiget pilti tõelisest olukorrast sellel alal. Sellele aitab natuke

valgust heita ankeedi 11. punkt, kus palutakse andmeid eestikeelsete noorsooraamatute kohta õpilaste kodudes. Nim. punkti vastustes näeme üsna paljudes kodudes eestikeelseid noorsooraamatuid, tervelt 20 eesti kooli ja lasteaeda on vastanud jaatavalt ja sel puhul märgitud arvulistest andmetest nähtub, et eesti kooli või lasteaia õpilaste kodudes on kas kõigis või peaaegu kõigis eesti noorsooraamatuid. Ülejäänud 16 ankeedis on kas kriips või märkus „Ei tea”. Viimane asjaolu on siiski mõtlema panev, aga selle juurde me tuleme veel hiljem teises kirjutises.

VÕIMALUSED JA OLUKORRAD

Ülemaailmses ulatuses võttes on olukorrad ja võimalused meie kooliraamatukogude tegevuseks väga erinevad. See asjaolu nähtus juba eespool esitatud andmeist ja märkmeist nende juurde. Selgema pildi saamiseks selle kohta anname sõna kolmele täienduskooli juhatajale.

Lundi Eesti Täienduskooli juhataja kirjutab:

„Kuna ankeedis esitatud andmed annavad pildi võrdlemisi väikesest raamatukogust ja loiust laenutamistegevusest, siis tahaksin siinjuures anda väikese selgituse.

Lundi Eesti Täienduskoolil (seesama kehtib ka Malmö kohta) pole kunagi olnud kindlaid ruume õppetöök ega raamatukogu paigutamiseks. Ka pole kooli majanduslik olukord võimaldanud suuremaid oste. Vanematel õpetajatel on endil võrdlemisi rikkalikud kogud nii käsi- kui juturaamatuid, mida laenatakse vajaduse korral ka noorematele kolleegidele. Meie praeguse kooliraamatukogu aluse moodustavad Eesti Komitee poolt saadetud teosed, milledele lisaks on viimaste aastate jooksul muretsetud õppe- ja noortele sobivaid juturaamatuid. Need raamatud on mänguringi, täienduskooli ja täienduskeskkooli ühine omandus ja kasutatakse praegu koolitöös (näit.: sõnaraamatuid, juturaamatuid) ja õpetajate-kasvatajate poolt. Raamatud asuvad praegu juhataja korteris, kuid võib-olla saab tulevikus nende jaoks ruumi Eesti Majas. Kui seal ka koolitöö korraldamiseks avanevad võimalused, on mõeldav raamatukogu kasutamine tavalises mõttes.

Kuna kõikides kodudes, kust lapsed käivad eesti täienduskoolis, on rohkesti eestikeelset kirjandust, laste- ja noorteraamatuid, ei ole erilisi pingutusi tehtud nende muretsemiseks raamatukogusse”.

New Yorgi Eesti Kooli juhataja lisas ankeedi juurde järgmise seletuskirja:

„New Yorgi Eesti Kooli raamatukogu ei saa funktsioneerida nagu see normaalselt peaks. Põhjuseks on see, et Eesti Hariduseltsi juhatus ei ole leidnud Eesti Majas niisugust kohta, kuhu võiks ehitada või paigutada raamatukapi, kust koolil oleks võimalik raamatuid välja laenutada. Osa raamatuid on kapis riulitel, kuhu on raske ligi pääseda, ja suurem osa raamatuid seisab kastides. Praegu käib laenutamine väga piiratud. Noorematele klassidele antakse teatud hulk raamatuid klassijuhatajale klassis lugemiseks või kojuandmiseks. Kui need on loetud,

siis võib saada uue jao raamatuid. Vanemate klasside laenutamine on väiksem. Et raamatutel ei ole laenutamiskaarte, siis ei ole ka andmeid selle kohta, kui palju on raamatuid laenutatud ja palju õpilasi on laenanud.

Noorsooraamatute laenutamise puudust meie kooli ringkonnas leevendab osaliselt Eesti Majas asuv Erna Nuthi mälestusraamatukogu, milline töötab Eesti Abi majanduslikul toetusel. Mind paluti käesoleval aastal kaasa töötama selle raamatukogu nõukogus. Nüüd kavatakse selle noorsooraamatute osakonda täiendada puudevate ja veel saadaolevate raamatutega. Teiseks, eraldada noorteraamatute kartoteek üldkartoteegist, et noortel oleks kergem leida neile sobivat lugemisvara. Kolmandaks, leida võimalusi, et see raamatukogu oleks avatud igal koolipäeval. Praegu on raamatukogu avatud teisipäeviti. Neljandaks, on selle raamatukogu juurde kavatsus asutada pedagoogilise kirjanduse osakond lastevanematele.

Kõige selle juures püüab kool edasi taotleda meile sobiva raamatukapi saamist.”

Nimetatud seletuskirja lugedes ärgem unustagem, et New Yorgi Eesti Kool on tegutsenud juba 1950. aastast alates.

Oldenburgi Eesti Täienduskooli juhataja kirjutab:

„Kooli raamatukogu töötas kuni 1974/1975. õppeaastani. Kui eestlaste käsutuses olev nn. Eesti Kultuurimaja likvideeriti, siis viidi Rahvuskoondise raamatukogu ühe lapsevanema korterisse. Sellesama lapsevanema korterisse viidi ka senine kooli raamatukogu ja liideti Rahvuskoondise raamatukoguga. Laenutamisaegad on kõigile teatavaks tehtud. Säält võivad ka noored raamatuid lugemiseks laenutada.

Mina tellisin Keskkomitee arvel täienduskoolidele kõik senini ilmunud õpikud kui ka noorsooraamatuid sellisel arvul, et neist jätkus kõikidele koolidele. Pärisin kõikidelt koolidelt järele, mida ja mitu raamatut soovitakse ja vastavalt avaldatud soovidele saadeti raamatud koolidele postiga kätte. Lugemismaterjali järele oli nõudmine väga tagasihoidlik. Kuna Saksamaal õpilaste juurdekasv puudub, siis on lattu jäänud raamatutest ja õpikutest kingitud lastele, kui selleks on avaldatud soovi. Endises kooliraamatukogus oli 45--50 köidet. Oldenburgi Eesti Rahvuskoondise raamatukogus on 530 köidet ja iga kuu saame ühe raamatu juurde. Oldenburgist kõnelevad kõik noored eesti keelt – ka segaabilus.”

Eespool kirjutatu kohta peame märkima, et Saksamaalt saabunud ankeetides ei ole mingisugust jälge eesti noorsooraamatuid koolides, ei nende olemasolust ega kasutamisest. Ainult Geislingeni Eesti Täienduskooli kolme lapsevanema kodus on eestikeelseid noorsooraamatuid. Kas Oldenburgist saadetud eestikeelsed *noorsooraamatud* on jäänud eesti täienduskoolide kunagiste õpilaste kätte?

VEEL ANKEETIDE LEHEKÜLGEDELT

Eespool esitatud koolide juhatajate väga huvitavad täiendused ja seletused sunnivad veelgi tegema väljavõtteid ankeetide lehekülgedelt otsesõnastuses peale

nende märkmete, mis on juba esitatud. Norrköpingi Eesti Täienduskooli juhataja kirjutab: „Kooli ajal on raske saada õpilasi kodus raamatuid lugema. Pärast koolilõpetamist on see lihtsam olnud, eriti kui neid noori paluda kirjandusõh-
tuist osa võtma ja lasta neid seal esineda, näit. katkendite ettekandmisega. Käes-
oleva ankeedi küsimused eeldavad laste „normaalset” eesti keele oskust. Olukord
aga pole niisugune ja selletõttu on vastused „veidi imelikud.”

Montreali Eesti Täienduskooli juhataja kirjutab: „Kahjuks ei ole Montreali
E. Täienduskoolil oma raamatukogu, aga praeguse õpilaste arvu juures ei ole oma
kooliraamatukogu soetamisel vist enam mõtet. Me loeme koolis ja kodutööna
eesti noorsookirjandust lugemikele lisaks. Igal kevadel on kingitud sobivaid noor-
sooraamatuid klasside lõpetajaile. Varemil aastail ainult parimaile, viimaseil aast-
tail aga kõigile, kuna õpilasi on vähem. Sel viisil on igal lapsel oma väike raamatu-
kogu. Loodan ja soovin, et ikka jätkuks eesti noorsooraamatute kirjutamine ja
kirjastamine.”

Ottawa E. Täienduskooli juhataja kirjutab: „Raamatuid vahetatakse pere-
kondade vahel. Neid laenutatakse perekondadest, kus on isiklikud raamatukogud.
Eelkõige on vajadus uute noorsooraamatute järele. Originaalsed ja uued raama-
tud aitaksid täita lünka. Meie kooli kavas on vähemalt ühe juturaamatu lugemine
kooliaastas ja sellest ümberjutustuse kirjutamine.”

Buffalo Eesti Kooli juhataja kirjutab: „Mitmes kodus on peaaegu kõik
teadaolevad ja kättesaadavad eesti noorsooraamatud. Kahtlemata on ka niisugu-
seid kodusid, kus eesti noorsooraamat peaaegu puudub, täpsemaid andmeid pole.
Õpilaste premeerimisel õppeaasta lõpul on püütud anda neile ergutusauhindu
peamiselt eesti noorsooraamatute näol. Sel puhul on aga põhjust arvata, et noor-
sooraamatute lugemine väljaspool eesti kooli nõudeid on väga minimaalne.”

Chicago Eesti Kooli juhataja asetäitja kirjutab: „Meil toimub raamatute
laenutamine koolipäevadel lastevanemate vabatahtlikul kaasabil, noorematele
lapsevanema või õpetaja valikul. Tulebki agaramalt värvata lastevanemaid raama-
tute laenutamise juurde appi, sest õpetajail on koolipäevadel „tamp peal”.

Oleks vaja üldist nimekirja „lubatud” raamatute kohta, mis tulevad raud-
eesriide tagant. Meil on neid väga palju, eriti üldtunnustatud kirjanike (klassikute)
teoste tõlkeid, nagu ’ „Tom Sawyer”, „Nahksuka jutud” jt.”

Albany-Schenectady Eesti Kooli juhataja kirjutab: „Esineb üldiselt arva-
mine, et eesti õpilased ei tunne erilist huvi eestikeelsete raamatute vastu. Põhju-
sed: vaevaledid lugeda laste eesti keele puudulikkuse ja lastele mitte huvitava
sisu tõttu. Rohkem huvi pakuvad noorsoojutud, mis on nüüd Kodu-Eestis ilmunud
– need on huvitavamad ja ajakohasemad. Välismaal ilmunud eestikeelseid noor-
sooraamatuid on ju äärmiselt vähe. Praeguse aja noortel on väga raske süveneda
raamatuisse, mis on ilmunud ammu mitukümmend aastat tagasi Kodu-Eestis, sest
nendel on vähe ühist tänapäevaga.

Et kooliraamatukogusid korraldada, sisustada ja neile kasutajaid leida,

selleks tuleb enne teha kättesaadavaks noorsooraamatud, mis on sisukad, huvitavad ja ajakohased.”

Long Islandi Eesti Kooli juhataja kirjutab: „Long Islandi Eesti Seltsi juures töötaval Eesti Koolil pole oma raamatukogu. Raamatute lugemine on toimunud kooli õppetundide ajal. Puudub koht, kus oleks võimalik raamatuid hoida, niisamuti pole kedagi, kes selle töö endale võtaks. Saadaval olev eesti noorsookirjandus on *raske* meie koolinoorte tasemele. Raamatud pole *huvitavad* ega *põnevad*. Õpilased loevad inglise keeles neid huvitavaid raamatuid. Eesti keeles lugemine on väga aega võttev ja varsti kaob huvi.

Suuremal osal lastevanematel on eestikeelseid raamatuid kodudes ja ma olen alati propageerinud, et vanemad soovitsid neid oma lastele lugemiseks. Palju tulu pole sellest olnud, sest vanemate vastused on nagu ma ülal märkisin.

Sellest on kahju, aga ma ei oska ka mingisugust ettepanekut teha. Eesti keele suhtes läheb olukord aasta-aastalt viletsamaks.”

Sydney Eesti Täienduskooli juhataja kirjutab: „Kooliraamatukogud on üldiselt vaeslapse osas. Kooliraamatukogude korraldamise plaanis oleks vajalik igal aastal teatud ettenähtud summa. Mudilastele ja eelkooliealistele on eesti keeles väga vähe sobivaid raamatuid, nende trükistiil on väike ja illustratsioonid on nõrgad. Ka 11-aastasile ja ülespoole on ajakohaseid ja huvitavaid raamatuid vähe. Ei ole suuri seinapilte, mis on tavaliselt vajalikud võõrkeelte õpetamisel. Puuduvad täiesti kuuldelised õppevahendid – helilintide-kassettide ja heliplaatide näol. Kirjastustele tuleks teha *sunduslikuks*, saata täienduskoolide raamatukogudele üks tasuta eks. nende poolt välja-antud noorteraamatuist. Soovitav on eriti õnnestunud raamatute propageerimine õpetajate poolt nende populariseerimiseks. Hea diktsiooniga kunstnike sisseloetud kassetid vastavast väärtkirjandusest võiksid moodustada rändkassettide kogumikke. Vanemate panus noorte õhutamisel raamatute lugemisele peaks olema senisest suurem. Väikelaste juures peaks eesti keele õpetamist ja õppimist alustama igapäevase ettelugemisega ja kassettide kuulamisega, näit. mudilastele õhtul magama uinutamisel. Eesti ajakirjandus peaks pidevalt propageerima eesti keele õppimise edendamist, sest kui pole eesti keele oskajaid, siis pole ka eestikeelse kirjavara lugejaid.”

Need mõned väljavõtted ankeetide lehekülgedelt käsitlesid meie noorsookirjandust ja noori peamiselt 13.–14. eluaastani. Lõpuks me anname Toronto Eesti Keskkooli juhatajale sõna pärast seda, kui ta oli ankeedis märkinud 22 teost, milliseid on tema õpilased kõige meelsamini lugenud:

„Loetletud raamatute nimekiri võib olla veel palju pikem, sest paljud kirjanikud on küllaltki huvitavad noortele, kui neid teatud raamatute juurde juhata. Seda saab teha *kohustusliku* lugemisega eesti täienduskoolides ja loetud raamatute järelaruteludega. Me oleme seda menetlust kasutanud päris heade tagajärgedega. Eesti kirjanduse lugemist tuleb alati alustada huvitavamate ja kergemalt arusaadavate teoste lugemisega. Alles siis, kui noorel endal on tekkinud huvi

eestikeelse kirjanduse lugemiseks, saab temast ka edaspidi eesti kirjanduse harrastaja. Eesti noorus on tavaliselt aktiivne osavõtja paljudest üritustest, selletõttu üldine aeg lugemiseks on piiratud ka vastava asukohamaa keeles. On oluline, et lastevanemad endiselt jätkaksid eesti raamatute muretsemist ja püüaksid noori õhutada nende lugemisele ka pärast koolist lahkumist.”

Eespool esitatud vägagi põgus ülevaade ühes vastavate kommentaaridega meie koolide raamatukogude ja nendaga seoses olevate probleemide kohta moodustab ainult ühe väikese osa materjalidest, mis on esitatud ankeetides. Ankeetides esitatud materjalide kogu ulatuses uurimine ja läbitöötamine jätkub ja loodetavasti saame vastavad tulemused avaldada hiljem mõnes teises väljaandes.

Nagu ankeedi kaaskirjas oli märgitud, oli see esmakordne katse kogu meie pagulaspõlve kestel ja näib, et täitub Eesti Õpetajate Keskühingu juhatuse lootus saada sellest palju tulu meie rahvusliku kasvatuse tööväljale.

Saabunud ankeetides esitatud materjalide esialgse ning osalise avaldamisega lõpule jõudnud, ütlen Eesti Õpetajate Keskühingu juhatuse ülesandel ja nimel südamlíkema tänu meie koolide (täienduskoolide) ja lasteadeade (mänguringide) juhatajale ja nende asetäitjale, kes võtsid vaevaks vastata ankeedile!

Herman Rajamaa

ÕPETAJATE EDASIHARIMINE ÕPETAJATE KURSUS ROOTSIS

Järjekordne kursus eesti õpetajaile peeti Eesti Komitee Kooli- ja Noorte-toimkonna korraldusel augustis 1976 looduslikult ilusas Sānga Sāby's Māleri āāres. Hiljem siirduti Stokholmi lähistel asetsevale Lidingōle, kus toimus kursuste lõpetamine. Osavõtjaid oli eestlaste keskustest üle Rootsi, kus leidub eesti koole, kusjuures kõik praegu Rootsis esinevad eesti koolitüübid olid oma õpetajate kaudu esindatud.

Tōōkavas oli mitmeid eri aineid, kuid pearōhk lasus seekord eesti keelel ja kirjandusel. Dotsent Valter Tauli käsitles oma loenguis ja grupitōōs eesti grammatika õpetamise meetoodikat ja raskemaid peatükke lauseõpetusest. Fil.lic. Paul Laan selgitas tūlikamaid kūsimumi kāānamise ja pōōramise alalt ning tutvustas

eksaminõudmisi eesti keele grammatikas rootsi ülikoolide juures. Fil.mag. Helmi Eller vaatles ühel loengul tavalisi vigu praeguses eesti keele pruugis. Peaosas oli Helmi Elleri loenguseeria pühendatud eesti eksiilkirjanduse põhiteemale. Psühholoogia ja filosoofia valdkonnast käsitles valitud küsimusi prof. T. Künnapas. Prof. Gustav Ränga loengute teemaks oli eesti etnograafia. Adjunkt William Muld tutvustas kursuslastele audiovisuaalseid õppevahendeid ja demonstreeris nende praktilist kasutamist. Metoodikaprobleemidest kakskeelsete laste õpetamisel kõnelesid Ivi ja Helmer Erendi. Eesti ajaloo õppeviisidest andis ülevaate adjunkt Richard Norvell. Jur.kand. Heinrich Mark analüüsis lähemalt ÜRO inimõiguste deklaratsiooni ning vaatles selle rakendamist Idas ja Läänes. Fil.dr. Johan Ungerson rääkis aktuaalsetest kooliprobleemidest ja õpetajate konverentsist Baltimore'is. Laulumänge õpetas kursuslastele Erna Klemmer ja eesti laule Eero Tarjus.

Kursuse lõpupäeval arutati küsimusi seoses eesti keele edasiõppimisvõimastega ja eesti kirjanduse lugemisega noorte hulgas. Lahkumisel Lidingölt külastati sealsamas asuvat tuntud rootsi skulptori Carl Millesi vabaõhumuuseumi.

Kursuse juhatajaks oli fil.dr. Joh. Ungerson.

Paul Laan

Rootsi eesti õpetajad koolipingil 1976. a. suvel.

KONTAKT KODUDEGA

Varemas kirjutises käsitletud ankeedis seisib 11. punkti all küsimus: eestikeelseid noorsooraamatuid on ..... õpilase kodus. 16 saabunud ankeedis seisab kas kriips või „ei tea”. See pani meid mõtlema. Kooli ja kodu tihe vahekorral kuulub suuremate peatükkide hulka kasvatuseõpetuses. Selle küsimuse käsitlemisele on pühendatud pakse raamatuid. Meile näib, et meilgi koolid ja koolikesed ei saa oma tegevuskavast välja jätta tihedat koostööd kodu ja kooli vahel. Õpetaja teadlikkus sellest, missugust eestikeelset noorsookirjandust leidub tema õpilaste kodudes ja mida seal veel võiks leida – aktuaalsel momendil –, see on suur tööloik meie rahvusliku kasvatuses tööväljal. Näib, et me oleme kohati jätnud selle tööloigu oma tööväljal harimata või harime seda puudulikult. Kas see on ehk tingitud suurtest kaugustest meie koolide ja kodude vahel? Aga kas siiski ei tuleks seda küsimust meie õpetajate edasiharimise kursuste, päevade või muude kokkutulekute päevakorda võtta?

ÕPIKUTE JA NOORSOOKIRJAVARA PUUDUS

Inglismaal enam ei ole eesti täienduskooli ja selletohtu ei pääsenud ka meie ankeet sinna ja sellest tingitult oleme ka teadmatuse andmeist õpikute ja noorsookirjanduse olukorra kohta seal. Väikest valgust heidab sealsele olukorrale sellel alal eespool toodud Enn Saluveeri kirjutis. Allakirjutanule on silma hakanud „Eesti Hääles” avaldatud kuulutused Rootsi-Eesti Õpperaamatufondi kirjastusel ilmunud õpikute kohta. See on muidugi hästi tehtud, aga sel puhul pani siiski mõtlema asjaolu, et kuulutustega seoses ei olnud näha ühtegi märkust selle kohta, kust kohast ja missuguse hinnaga saab neid õpikuid Inglismaal osta. Lastevanemaile Inglismaal on kindlasti väga tülikas ja vaearikas tehing tellida üksikult soovitud õpikuid Rootsist; õpikute raha tuleb ette tasuda kas pangatšekiga või rahakaardiga jne. Kas ei ole kuidagi võimalik, et näit. Londonis mõni eesti organisatsioon, asutus või isik võtaks müügile Rootsist või ka Kanadas – sealt on ju mitu head õpikut saada! – ilmunud õpikud ja noorsooraamatud? Võrdluseks olgu märgitud, et näit. Austraalias näib olevat

eesti õpikute ja noorsooraamatute levitamine hästi korraldatud, otsustades „Meie Kodus” avaldatud kuulutuste ja teadaannete järele.

Sobiva ja meie noortele ea- ja ajakohase eestikeelse noorsookirjavara järele on suur puudus – seda rõhutavad peaaegu kõik ankeedile vastanud koolid. Aga seda puudust ei lahenda ega leevenda vähimalgi määral üldsõnalised teadaanded, et me ootame sobivaid käsikirju! Sobivate käsikirjade saamiseks tuleb ka midagi teha! Allakirjutanu algatusel ja õhutusel praegu kirjutab kirjanik Helga Nõu raamatut teismeliste ja me loodame selle peatselt valmimist. Kui see kord valmib ja ilmub, siis on see küll ainult väike tilgake meres. Kas ja kui palju on meil neid kirjainimesi, kes on suutelised ja tahtelised kirjutama eesti- ja noorsooraamatuid, mis on „sisukad, huvitavad ja meie noori sundimata lugema panevad”? Kas ei tuleks seda selgitada ja kes seda teeks? Eesti õpetajate 2. ülemaailmsel konverentsil öeldi, et raha olevat nende väljaandmiseks.

Aga ka kõige energilisema tegutsemise puhul kulub aastaid, enne kui me saame uusi ja meie suurtele nõuetele vastavaid noorsooraamatuid. Vahepeal tuleb läbi ajada sellega, mis meil on. Ja meil on üsnagi palju, kuid kohati on olemas olev kirjavara noortele raskesti kättesaadav. Noortele sobivat eestikeelset kirjavara on seismas paljudes kodudes, kus enam ei ole nende kasutajaid. Selle selgitamiseks ja kogumiseks tuleb kiiremas korras midagi ette võtta! Meie koolid – eriti väikesed – ei suuda omal jõul kuigi palju ära teha. Kas meie organisatsioonid – kohalikud ja ülemaailmsed – ei saaks siin eesti koolidele appi tulla?

ÕPPEVAHENDID

Sydney Eesti Täienduskooli juhataja tõstatas näitlike õppevahendite (näit. helilintide jt.) kasutamisele võtmise küsimuse. Juba aastaid tagasi koostas Aadu Kajassaar vaikkirjade seeria („Kuldrannake” I–II jt.). Nähtavasti ei ole need Austraaliasse ja võib-olla veel mujalegi jõudnud. Praegu on valminud „Eesti alglugemiku” I ühes vastavate kommentaaridega ülekannet helilindile ja seda võib tellida Eesti Õpetajate Keskühingu aadressil. See on esimene katse sellel alal ja kui

see on õnnestunud ja leiab kasutajaid, siis peale „Eesti alglugemike” II ja III ja „Õpeta mind lugema” II hakatakse helilindile üle kandma ka väärtteoseid eesti noorsookirjanduses.

Näitlike õppevahendite tootmist tuleb veelgi laiendada ja uusi vajalikke artikleid kasutamisele võtta. Aga kuidas on seni toodetud ja saada olevate õppevahendite hankimisega ja kasutamisele võtmisega meie koolides, metsaülikoolides, suvekodudes, -laagrites ja mujal? 1970. a. kevadel oli allakirjutatule meeldivaks võimaluseks külastada peale paljude eesti koolide Kanadas ja USA-s ka Eesti Kooli Long Islandil. Sel puhul tutvustas hr. Ed. Bratka ka sealse eesti laste suvekodu ruume, sisustust jm. Hr. Bratka heitis sel puhul allakirjutatule ette, et miks ei ole müügil suurt Eesti kaarti, mida ta näinud kodumaal. Kodumaatundmine olevat ka suvekodude töökavas ja ilma näitliku õppevahendita ei saa ju olla mingit õiget kodumaatundmise õpetamist! Hr. Bratka etteheidete seeria jätkus ja keskendus veel erilisel „Väikese õigekeelsuse sõnaraamatu” puudumisele. See oli juba siis aastaid müügil lõppev – ja ometi vajavat sedagi õppevahendit kõik suvekodude kasvatajad iga päev!

Sedasama suvekodu külastas allakirjutatule kuus aastat hiljem, 1976. a. suvel, mil selle tegevus oli parajasti täies hoos. Minule suureks üllatuseks ei leidunud seal suurt Eesti kaarti ega „Väikese õigekeelsuse sõnaraamatu” 10. trükki, kuigi need olid juba kaks aastat tagasi müügil jõudnud. Hr. Bratka oli vahepeal surnud ja keegi ei maininud siis seal nim. õppevahendite vajadust.

KODUÕPETUS JA ISEÕPPIMINE

Eesti rahvusliku õpetustöö raskuspunkt on siin Välis-Eestis langenud meie kodude õlgadele. Kord nädalas või koguni üle kahe nädala töötavate eesti koolide puhul tuleb suurem osa eesti keele ja ka teiste õppeainete õppimist kodudes teostada. Selleks tuleb igas koolis välja töötada ja rakendada vastav individuaalse õppimise süsteem. Selline süsteem oli aastaid tagasi heade tagajärgedega teostatud juhataja Karl Vaikla poolt Montrealis.

Veel enam tuleb koduõpetust rakendada lastega, kes saavad ainult 4-6 nädalat eesti suvekodudes viibida. Tähelepanekute ja andmete järele teostatakse nüüd eesti keele õpe-

tust suvekodudes üsna ulatuslikult. Kuid mõnenädalasel suvekodus viibimisel saadud eesti keele õpetus peab jätkuma kodudes, sest vastasel korral suvekodudes tehtud töö kannab vähe vilja. Selleks tuleb suvekodudes eesti keele õpetamisel saadud tähelepanekute ja kogemuste põhjal koostada iga lapse kohta individuaalne kava, mis ühes vastavate õpikute ja muude teoste kättenäitamisega saata ühes lapsega lapsevanemale vajaliku koduõpetuse teostamiseks järgneva õppeaasta kestel.

Meil räägitakse ja kirjutatakse tihti suuri sõnu meie kodude suurest tähtsusest eesti rahvusliku kasvatus teostamisel, aga sel puhul tuleb mõelda paljudele-paljudele kodudele, kus on vaja nõu ja abi rahvusliku õpetustöö teostamiseks. Peale õpetajate peavad ka suvekodudes eesti keele õpetajad teadlikud olema kõigist võimalustest ja käepärast olevaist abinõudest eesti keele õpetamiseks koduõpetuse raamides (kõik praegu saada olevad õpikud, noorteteosed jm.).

Laste kasvades ja noorteks sirgudes peab koduõpetusele järgnema iseõppimine. Selle kohta esitame ühe näite väga paljude võimaluste seast – Mt Baw Baw asulas Austraalias korraldatud Metsaülikoolist. Seal olnud kõige tähtsam regulaarne tegevus igapäevane eesti keele tund. Metsaülikool kestnud kaheksa päeva ja selle kestel õpiti eesti keele tundides kindlasti üsna palju. Aga edasi? Kas siiski ei peaks eesti keele õppimine jätkuma ka pärast Metsaülikooli kursust? Kas kursuse lõppul sai seal iga osavõtja juhendeid ja ülesandeid eesti keele alal iseõppimiseks kodus ühes vastavate õpikute ja muude materjalide (näit. „Väikese õigekeelsuse sõnaraamatu”) kättenäitamisega? Ja järgmises Metsaülikoolis jätkavad need mitte sealt, kuhu jõuti eelmisel kursusel, vaid sealt, kuhu jõuti kodusel iseõppimisel. Kui ei toimu vahepeal ajal edasiõppimist iseõppimise teel, siis on aasta jooksul ununenud palju sellest, mida õpiti eelmisel aastal. See on tuntud tööde didaktikast.

Selline iseõppimine eesti keele alal metsaülikoolide, suvelaagrite, kursuste jne. vaheajadel peaks kujunema kindlaks traditsiooniks kõigil maadel ja mandritel. Metsaülikoolides ja mujal teostatavad eesti keele kursused tuleb siduda kavakindla iseõppimisega, alles siis võime loota, et saavutatakse püsivat eesti keele oskust kõnes ja kirjas.

TÖÖ LASTEVANEMATEGA

Kodude ja lastevanemate ülisuurt tähtsust meie rahvusliku kasvatus- ja õpetuse alal on lõpmatu rõhutatud. Aga ainult rõhutamise ei jätku. Tuleb ka midagi teha. Ja teha on palju. Kõigepealt meenutagem, et praegu on meie lastevanemate areenile astumas juba Välis-Eestis sündinud põlvkond, kellel on oma lastega probleeme üldkasvatuse alal üldiselt ja eesti rahvusliku õpetuse ja kasvatusalal eriliselt. Meie koolitegelaste ja õpetajate ülesandeks on vajaduse puhul aidata oma lapsevanemaid mõlemal alal: kui olemasolevaid neid aidata üldkasvatuse alal, siis on meil kergem ligi pääseda neile ka rahvusliku kasvatus- ja õpetuse alal. Need on kaksikvennad.

Mida teha lastevanematega? Rootsisis on 1970. a. alates Eesti Komitee Kooli- ja Noortetoimikond korraldanud Stockholmis iga aasta algul lastevanemaile ja ka teistele asjastuhvitatuile – korra ka Göteborgis – kasvatuspäevi, kus on käsitatud nii üldkui rahvusliku kasvatus- ja õpetuse küsimusi. „Eesti Päevalehe” toimetuse on lahkesti andnud oma lehe veergudel ruumi „Lastevanemate nurgale”. Me olemes seda võimalust kasutanud juba teist aastat, senini peamiselt rahvusliku kasvatus- ja õpetuse mitmest aspektist käsitlemiseks. Seni on „Lastevanemate nurgas” sõna võtnud ka mitu lapsevanemat. Meile näib, et lastevanemaile lähenemiseks ja ka nende endile omavaheliseks sõnavõtteudeks tuleks senisest rohkem kasutada meie ajakirjanduse veerge kõigil maadel ja

mandritel. Selleks on vaja väljastpoolt lehtede toimetusi algatust ja organiseerimist. Kes peaksid seda tegema?

ÕPETAJATE PUUDUS

Sellele olemes „Bülletääni” veergudel juba varem tähelepanu juhtinud. Õpetajate puudus on meie rahvusliku kasvatus- ja õpetusalal kohati väga suur. Selle leevendamiseks on nüüd ka Kanadas samme astutud ja nõu pidama hakatud. Ja esimeseks katseks sellel alal on otsustatud korraldada ühe suvekodu ruumides erikursuse uute õpetajate kiirvalmistuseks. See on väga rõõmustav üritus, mis pälvib järeletegemist ka teistel maadel!

Rootsis me olemes hakanud oma lootusi rajama eesti keele kursustele ülikoolitasemel, millele vihjab eespool A. Rentik, ja sel teel juba olemegi saanud õppejõude rahvusliku kasvatus- ja õpetusalal.

Aga meie kõigil asukohamaadel on veel suur ala kutseliste õppejõudude saamiseks: õpetajakutse omandanud eesti noored. Kui õpetajakutse omandanud eesti noored on saanud kas vastavate kursuste või iseõppimise kaudu vajalikud teadmised ka eesti keeles, siis oleks see ideaalne lahendus meie õpetajate puuduse vähendamiseks. Ajalehtedes võib tihti näha kirjutisi tublidest eesti noortest, kes on omandanud kohaliku asukohamaa õpetajakutse – näit. hiljuti oli „Meie Kodus” juttu toredast eesti noorest õpetajast – miks ei võiks selliseid eesti noori rakendada ka eesti rahvusliku kasvatus- ja õpetusalal?

H. Rajamaa

ÜLESKUTSE SEMINARISTIDELE ÜLE KOGU MAAILMA!

Juba järgmisel aastal täitub 150 aastat Tartu Õpetajate Seminari asutamisest. Tähistagem seda eesti kultuuriajaloo olulist tähtpäeva väärikusega, mida see pälvib!

Laskem T.Õ.S-i ajalool peegelduda meie häälekandja juubeli „Bülletääni” veergudel seniavaldamatute mälestusartiklitena, fotodena ja miks mitte ka värsiridadena.

Elustagem mälestusi meie armsast Seminarist nii nagu ta oli vaba kodumaa ühe olulisima kultuuri- ja kasvatuskoldena. Ainukesed, kes seda veel võivad teha, olete teie, kallid kaaseminaristid. Vaba Tartu Õpetajate

Seminari ajalugu ei kordu kahjuks, aga meie kohus on jäädvustada seda, mida mäletame.

Selle üleskutsega pöördub Eesti Õpetajate Keskühingu juhatus ka kõigi seminarides, pedagoogiumides ja vastavatel erikursustel õppinute ja õpetajate ettevalmistuse alal töötanute poole.

Kõik kaastöö, mille algupärandid müüdi tagastatakse, palutakse saata niipea kui on võimalik ja hiljemalt 1. detsembril 1977 Eesti Õpetajate Keskühingu arhivaarile õpetaja Leida Rosenthal'ile Keskühingu aadressil.

TEGEVUSVÄLJALT

EESTI ÕPETAJATE 2. ÜLEMAAILMNE KONVERENTS

EDUARD KÄRNERI AVASÕNA

Lugupeetud maade esindajad, kaaspedagoogid-konverentsist osavõtjad!

Mul on heameel Teid tervitada Eesti Õpetajate Koondise USA-s juhatuse kui konverentsi korraldaja nimel! Minu eriline tervitus kuulub neile kaaspedagoogidele, kes on tulnud kaugetelt ülemeremaadelt! Tänu Kanada eestlaskonnale, kes neli aastat tagasi alustas uut traditsiooni, ülemaailmsete Eesti Päevade korraldamist. Täna olete järgnenud teiste ülemaailmsete Eesti Päevade – lühidalt: Esto 76 – kutsele ja tulnud siia Baltimore'isse, et kaasa elada nende päevade suurpidustusile. Nende pidustuste varjus või hõlma all on toimumas kongresse, konverentse, kutse-, huvi- ja sõprusringide kokkutulekuid üle saja. Kõik need peavad toimuma nädala jooksul. Sellepärast pidime õpetajate konverentsi aega piirama poolele päevale, et anda õpetajatele võimalust osa võtta ka teistest üritustest. Kavalehe järele toimub õpetajate konverentsiga üheaegselt veel 15 muud üritust. Kahju on, et just üheaegselt praegu toimub ka noortejuhtide kokkutulek, sest paljud õpetajad on ka noortejuhid! Kui oleme oma sõnavõttudes asjalikult napisõnalised, siis ehk jõuame meile määratud aja jooksul kõik ära rääkida, mis meil on südamesel.

Kas ei ole meie õpetajad nagu ohvitserid eesrindele, kelle hoolde on usaldatud kaitselahingud eesti nooruse ümberrahvustumise vastu? Mitte ainult need lastevanemad, kes ise hinge ja südamega selles võitluses kaasa aitavad, vaid ka kõik need, kes on küll kaotanud usu enesse ja on omas kodus tarvitusele võtnud asukohamaa keele, kuid loodavad, et eesti kooli õpetaja suudab teha imet ja lahingut veel võita. Täna me peamegi arutama, kas meie võitlusstrateegia on veel küllalt ajakohane ja kas meie võitlusvahendid on küllalt vahedad, et suudame täita meile pandud lootusi.

Soovin konverentsist osavõtjatele rõõmsat töömeeleolu ja konverentsile head kordaminekut!

*

Avasõna järele valiti konverentsi juhatajaks Gaston O. Randvee (USA) ja Edgar Marten (Kanada) ja sekretärideks Vaike Kiin (USA) ja Luule Kungas (Saksamaa) ja kinnitati konverentsi kava. Õpetajate Koondise poolt esitatud kujul: tervitused, ettekanded, läbirääkimised ja resolutsioonide vastuvõtt.

Tervituseks sai kõigepealt sõna Herman Rajamaa, kes tervitas Eesti Õpetajate Keskuühingu kui ülemaailmse eesti õpetajate keskoorganisatsiooni nimel selle 25 aasta juubeli puhul. Edasi tervitasid Leida Marley – Kanada Eesti Õpetajate Ühingu ja Toronto Eesti Täienduskooli Koolikomitee nimel, Edgar Marten – Kanada eesti koolipere nimel, Olga Vallak – Sydney Eesti Seltsi Täienduskooli nimel, fil.dr. Johan Ungerson – Rootsi Eesti Komitee Kooli- ja Noortetoimkonna nimel, märkides järgmist:

Minule on austavaks ülesandeks saanud tuua tervitusi Rootsi ülemaailmsete eesti õpetajate teisele konverentsile. Eesti koolid Rootsis on ka Toronto ja Baltimore'i konverentside vaheajal võinud oma pedagoogilist tööd rahuldavalt jätkata. Meie algkoolid Stokholmis ja Göteborgis on töötanud hea eduga. Meie täienduskoolid ja täienduskeskused on kujunenud stabiilseteks eesti koolideks. Eesti Gümnaasium Stokholmis töötab juba aastaid kursuste korras ja on andnud uusi lõpetajaid. Eesti lastesuvekodud on töötanud hästi ja nendesse on rajatud suvekoolid, mis on ka saanud stabiilseks ja väga hinnatavaks. Eesti Komitee Kooli- ja Noortetoimkonna töövälgi on tohutult laienenud. Eelnimetatud koolide organiseerimisele, pedagoogilisele ja administratiivsele tööle liiksaks on tulnud palju ülesandeid õppevahendite muretsemise, kursuste ja õpiringide korraldamise ja paljude muude näol. Õpetajate juurdekasvu küsimuse lahendamiseks ja õpetajate edasiharimiseks on korraldatud endiselt õpetajate pedagoogilisi kursusi, niisamuti rida kursusi noortejuhtide väljaõppeks. – Minu südamlikud tervitused konverentsi juhtkonnale ja kolleegidele on kõikidel nendelt, kes õpetavad või õpivad, ja ka nendelt, kes juhatavad eesti pedagoogilist ja kultuurilist tööd Rootsis. Minu tänu on Teile, arm-

Eesti õpetajate 2. ülemaailmsel konverentsil osavõtjaid. Põrandal vasakult: Ellen Lipp (USA), Inge Tork (K), Helbe Meyer (USA), Luule Kingas (S), ? , ? , 1. rida: Aino Müllerbeek (K), Leida Rosenthal (R), Heino Vammus (K), Herman Rajamaa (R), Ilse Vammus (K), Eduard Kämer (USA), Marta Lannus (USA), Gaston Randvee (USA), Hilja Teose (K). 2. rida: Leida Marley (K), Hilda Gheno (USA), Taini Kiiss-Lepasaar (USA), Ellinor Nurmik (S), Volrad Pitrand (R), Anita Pallop (USA), Malte Rüttelmann (USA), Andres Tork (K). 3. rida: Peep Aalisma (USA), Edgar Marten (K), Allan Pensa (USA), Elviine Tammaru (USA), Johan Ungerson (R), Alviine Kaldma (K), Vaike Kiin (USA), ? , 4. rida: Ewald Tammaru (USA), Ulo Juurma (USA), Olga Valtak (A), Leida Simnsen (USA), Jakob Koti (R), Väino Kaldma (K), Elmo Piil (K), Ilme Roomets (USA), Ester Ulm (USA).
 Õpetajate Koondivse juhatusel liikmed pildil: Eduard Kämer – esimees; Ester Ulm – abiesimees; Anita Pallop – laekur; Vaike Kiin – liige.

sad Ameerika kolleegid, et meil on olnud võimalus osa võtta tänasest konverentsist.

Luule Küngas märkis oma sõnavõtus:

Toon Teile tervitusi Saksamaa täiendus-
koolidelt ja nende õpilastelt. Meil tegutseb
silmapilgul veel 6 täienduskooli 35 õpilasega.
Koolid on Oldenburgis, Bocholtis, Kölnis,
Nürnbergis, Münchenis ja Geisingenis. Muidugi
ei saa meie oma tegevust võrrelda teie
omaga siin USA-s, Kanadas ja Rootsis. Sak-
samaal on ainult veel umbes 1500 eestlast.
Peale selle elame väga hajutatult. Sellest tingitult
on noorte ümberahvustumisoht suur. Raskus
seisneb ka õpetajates. Meil leidub veel vähe
kutselisi õpetajaid, kes meie täienduskoole
juhiksid. Nagu minulgi, puudub meil enamusel
õpetajaharidus ja kogemused. Teeme, mis
oskame ja ma arvan, et see on ikka veel
parem kui mitte midagi.

Peale täienduskoolide tegutsevad veel mitmes
kohas rahvatantsutrupid. Ja meie ainukesse
laulukoori „Leelo” on viimasel ajal üsna
mitu noort lauljat juurde tulnud. See näitab,
et meil siiski on veel järelkasvu, kes eesti
keelest, laulust ja tantsust lugu peavad. Selles
mõttes katsume ka oma täienduskoole edasi
pidada niikaua kui see on vähegi võimalik.

Eesti Rahvuskomitee USA-s ja Eesti Koolide
Keskuse USA-s nimel tervitas õpetajate
konverentsi Gaston O. Randvee, kes ühtlasi
andis lühikese ülevaate teiste USA eesti
koolide tööst ja muredest ning Keskuse
ülesannetest ja kavadest edaspidise koolide
abistamise üle õppetöö ühtlustamiseks. Nii
on kavas omaaegse „Kiri-Kooli” taoliste
vihikute – kaugõppekursuse – väljaandmine
koolidele ja kodudele koos teiste maadega.
Siis „Aabits-õpiku” koostamine inglise keelt
kõnelevate maade eesti lastele, kellele eesti
keele oskus on väga vaevaline või täiesti
puudub.

Edasi tõstis ta esile Eesti Õpetajate Kesk-
ühingu (EÖK) 25 aasta juubeli puhul selle
tegevusrohket tööd, kes on koondanud nende
aastate kestel üle 500 eesti õpetaja Kesk-
ühingu ümber ja rakendanud eesti laste õpe-
tamisele. See on kõrgelt hinnatav ja suure
väärtusega töö meie rahvusliku kasvatuse ja
õpetuse ülesannetes. Selle kaudu on üle vaba
maailma mitu tuhat eesti noort säilitatud
eesti rahvale eestluse töö ja eesti lugu edasi-
kandmiseks. Selle töö eest meie lugupidamine
ja ka kogu vaba maailma eestlaste tänu

kuulub EÖK juhatusesele, aga eriti tema esi-
mehele mag. Herman Rajamaale, kes Kesk-
ühingu asutamisest peale on olnud selle esi-
mees. Meil on tõsine heameel täna siin Balti-
more'i konverentsil näha H. Rajamaad meie
keskel ning üheskoos avaldada temale tänu
ja tunnustust tehtud töö eest meie noorte
hariduspõllul. Eriline tunnustus temale aga
kui ühele meie silmapaistvemale koolimehele,
kes oma kogemustega, talendiga ja vaimse
rikkusega on määratult palju andnud eesti
lastele ja noortele paljude õpikute väljaand-
misega. Meil on heameel täna H. Rajamaad
siin näha sõna võtmas, olles elurõõmus ja
teotaheline. Soovime talle üheskoos edas-
pidiseks palju jõudu ja indu samal rajal edasi-
matkamiseks! Oleme tema truud kaastöö-
lised! (Kauakestev aplaus.)

Tervitustele järgnesid ettekanded: „Eesti
rahvusliku kasvatuse ideoloogia ja sihiasetus”
– H. Rajamaa, „Õpikute näitus ja mõningaid
sooviavaldusi seoses õpikutega” – Ed. Kärner
(Õpikute näitus oli korraldatud New Yorgi
Eesti Kooli poolt.), „Kuidas töötada õpilaste-
ga, kes eesti kooli tulevad umbkeelseina
või nõrga eesti keele oskusega” – Inge Tork
(Kanada) ja „Uute õpikute kirjastamisest”
– Joh. Ungerson.

Pärast väga elavaid läbirääkimisi võeti
vastu Toronto Eesti Täienduskooli õpetaja
Aino Müllerbecki ettepanek järgmiste Eesti
Päevade korraldajaile: „Osutada suuremat
tähelepanu järgmistele Eesti Päevade ajal
korraldatavale eesti õpetajate konverentsile.
Eestluse säilitamise seisukohalt nii tähtis
konverents peaks kestma terve päeva ja kõi-
gil õpetajail peaks olema võimalus sellest osa
võtta ürituste ülekujumisest tingitud takis-
tusteta.”

Õpikute kirjastamise alal tihedama kon-
takti pidamiseks valiti maadevaheline komis-
jon koosseisus: Ed. Kärner, Leida Marley ja
Joh. Ungerson.

Konverentsi lõppsõna ütles H. Rajamaa,
kes Eesti Õpetajate Keskühingu ja kõigi osa-
võtjate nimel tänas USA Eesti Õpetajate
Koondise juhatus konverentsi korraldamisel
nähtud ranga vaeva eest ja ütles kõigile näge-
miseni järgmisel eesti õpetajate konverentsil
1980 – loodetavasti Stokholmis! Aga vahe-
pealgi mitte unustada Eesti Õpetajate Kesk-
ühingu loosungit: Kui me kaotame oma eesti
keele, siis oleme kõik kaotanud!

Tõsine töökoosolek lõppes Eesti hümniga.

KIRJAKAUSTA LEHEKÜLGEDELT

Hilinenud saabumise tõttu avaldame siinkohal kokkuvõtte **E. Marteni** tervitussõnavõtust:

Armsad kolleegid, tervitan teid kogu Kanada eesti koolipere nimel!

Jätkuvalt tegutsevad täienduskoolid Torontos, Hamiltonis, Londonis, Montrealis, Sault Ste. Marie's, Ottawas, Sudbury's, Vancouveris ja Toronto Eesti Keskkool.

Torontos töötab endiselt elujõuline eesti lasteade ja eesti keele kursus edasijõudnuile. Neile lisaks Ontario haridusministeeriumi majandamisel eesti keele kursus muulastele, kes on abielus eestlastega.

Kui 1972 oli eesti koolides õppivate arv 850 piirides, siis praegu on kõikides koolides õppivate õpilaste arv ca 550. Õpilaste arvu kahanemise peamiseks põhjuseks on sündimuse üldine langus ja kindlasti ka segaabielludest sündinud laste eemalejäämine eesti koolidest.

Koolidele lisaks töötavad endiselt eesti koguduste juures pühapäevakoolid, leerieelsete laste ja paljudes kogudustes kogu kooliaasta pikkune eestikeelne leeriõpetus.

Eesti koolid Kanadas on iseseisvalt majandatavad lastevanemate toetusega. Mitmele taotlusele vaatamata ei ole senini õnnestunud toetust saada provintsidelt või kohalikel omavalitsustelt. Küll aga on üksikuid koolide õnnestunud saada toetusi eririitusteks: Ottawa Eesti Täienduskoolil eesti koolide päeva toetuseks ja Toronto Eesti Täienduskoolidel föderaalvalitsuselt 6000 dollarit õpikute kirjastamiseks.

Toronto Eesti Seltsi juures tegutseva kirjastusfondi poolt on kirjastatud rida õpikuid ja ettevalmistusel on „Eesti keele harjutustik” II ja paari noorsooraamatu kirjastamine Raamatu Aasta Kanada Komitee majanduslikul toetusel.

Paljud täienduskoolid on tegutsenud üle 25 aasta. Nendest suurim, Toronto Eesti Täienduskool, pühitsetes 1974 oma 25-aastast juubelit. Selle õpilaste arv oli möödunud õppeaastal 238. Kui sellele liita Toronto Eesti Keskkooli 118 ja lasteaia 125 õpilast, siis on Torontos eeldusi eesti koolide tööks veel pikemaks ajaks. Ka väiksemis keskustes tuleb senist tööd innuga jätkata, õpilaste vähesele arvule vaatamata.

Pidev ja sihikindel töö kannab vilja. Generatsioonide vahelduvat voolu eesti pagulaskonnas Kanadas vaadeldes võime märgata noorte kasvavat osavõttu eesti organisatsioonide juhtimisest. See on rõõmustavaks tõendiks selle kohta, et eesti täienduskoolides külvatud seeme on kasvamas ja arenemas eestluse heaks ja tuleviku pandiks.

*

Valdek Lenk kirjutab (18.12.76.) ms.: „See kõik on sissejuhatuseks kurvale teatele, et „Eesti keele harjutustik” II osa ei ole ikka veel valmis. Mul on päris mure sellepärast ja tahaksin selle lõpule viia, aga ei julge praegu mingit tähtpäeva anda. Mul oli sellest ka hr. Lupp'iga kõnelus ja me arvasime, et oleks hea, kui järgmiseks sügiseks saaks seda paljundatud kujul koolides kasutamisele võtta. Trükkimine toimus siis hiljem, kui õpetajad selle läbi vaadanud ja koolides ka läbi proovinud. Katsun selle nüüd oma eesmärgiks võtta.”

*

Toivo Laanemäe kirjutab (12.12.76.) ms.: „Sul on kindlasti hea meel kuulda, et Vancouveris on nüüd eesti lasteade – 25 lapsega. See on suur arv, ei teadnudki, et neid siin kandis niipalju on!”

*

Nagu käesolevas ja ka eelmise aasta „Bülletäänis” avaldatud üleskutseist nähtub, pühendame Tartu Õpetajate Seminarri suurjuubeli puhul järgmise aasta „Bülletääni” terveniisti peale juubilarile ka kõigile seminaridele ja teistele õpetajate valmistusasetele meie iseseisvuse ajal. See on Eesti Õpetajate Keskkõhingu soov, aga selle täitmine oleneb sellest, kuipalju me saame vastavat kaastööd ja sobivat pildimaterjali selle juurde.

Teine küsimus on selle suurürituse majandamine. EÕK juhatus otsustas sel puhul oma häälekananja välja anda senisest kahekordses mahus, sest on ju tegemist ainulaadse tähtpäevaga, mis ei kordu niipea. See on raske koorem, mis tuleb peamiselt veeretada peale Kodu-Eestis õpetajavalmistuse saanute ja Välis-Eestis õpetajavalmistuse saanute ja muidugi ka kõigi meie rahvusliku kasvatuses tööväljal töötajate õlgadele. Ainult sel teel saame üle sellest ettenähtavalt raskest probleemist.